

Том I

„Пред нама је зборник под насловом *Животи и стваралаштво жена чланова Српској ученој друштва, Српске краљевске академије и Српске академије наука и уметности*, у четири тома. Савет едиције и Уређивачки одбор сложили су се да укључивање радова о женама у томове тече према редоследу њиховог избора у чланство. Тако први том почиње радом о Катарини Ивановић, а последњи се завршава чланцима о женама изабраним 2018. године. Овај редослед омогућава читаоцима да буду у току најсавременијих научних и уметничких достигнућа, а да истовремено прате осврте на прошлост.

Трудили смо се да радови буду усклађени са основном идејом едиције.

Извесна формална неуједначеност између текстова проистиче углавном из различитости материје која се обрађује. Понекад зависи делимично од личног приступа аутора текста или захтева самог члана Академије о коме се пише.

Уопште, богатство ове едиције јесте у разноврсности њене садржине.”

Академик Нада Милошевић-Ђорђевић,
уредник едиције

„Ова, по мом мишљењу, неопходна књига неочекивано је добро, али не и без извесних отпора, дочекана и у самој САНУ, уз стрепњу да је њена суштина проистекла из политичке коректности „банализованог феминизма”.

Као сведок тока саме идеје за ову књигу рекао бих: ништа даље од истине.

Идеја Наде Милошевић-Ђорђевић, *spiritus movens*-а овог подухвата, апотеоза је стваралаштва оних наших чланица која се одиграла упоредо са мукотрпним напорима ослобађања од предрасуда у не увек наклоњеној средини.

И ништа, ништа више... Уосталом, како је написала Исидора Секулић, чијем је делу посвећено поглавље ове књиге:

„Процес *наше* ослобађања је наизменце смешан, жалостан, озбиљан и трагичан, али се кроз њега мора, јер би сваки други прелаз био просто негирање наше егзистенције.”

А постојале су! Барем у САНУ, срећом, и те како су постојале!”

Академик Владимир С. Костић,
председник САНУ

СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА,
СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ
И СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

ЖИВОТ И СТВАРАЛАШТВО
ЖЕНА ЧЛАНОВА

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

Том I

ЖИВОТ И СТВАРАЛАШТВО

ЖЕНА ЧЛАНОВА

СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА,
СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ
И СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

Том I

ЖИВОТ И СТВАРАЛАШТВО

ЖЕНА ЧЛАНОВА

СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА,
СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ
И СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

P R E S I D E N C Y

LIFE AND WORK OF
**FEMALE
FELLOWS**

OF THE SERBIAN LEARNED SOCIETY,
SERBIAN ROYAL ACADEMY
AND THE SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

VOLUME I

Editors-in-chief

Academician Ljubomir Maksimović

Academician Zoran Knežević

Editor

Academician Nada Milošević-Dorđević

Belgrade 2021

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ПРЕДСЕДНИШТВО

ЖИВОТ И СТВАРАЛАШТВО
ЖЕНА
ЧЛАНОВА

СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА,
СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ
И СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

ТОМ I

Главни уредници
академик Љубомир Максимовић
академик Зоран Кнежевић

Уредник
академик Нада Милошевић-Борђевић

Београд 2021

ЖИВОТ И СТВАРАЛАШТВО ЖЕНА ЧЛАНОВА
СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА, СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ
И СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

Том I

Српска академија наука и уметности
Кнеза Михаила 35, Београд

За издавача
академик Владимир С. Костић

Главни уредници
академик Љубомир Максимовић
академик Зоран Кнежевић

Уредник
академик Нада Милошевић-Ђорђевић

Дизајн корица, прелом и графичко уређење
Никола Стевановић

Лектор за српски језик
Тања Рончевић

Лектор за енглески језик
Јелена Митрић

Коректори
Ана Барбатесковић
Ратка Павловић

Стручни сарадници
Бранка Поповић
Вера Батина
Жаклина Марковић
Јелена Межински-Миловановић
Лидија Лутовац
Марина Нинић
Милена Ивановић
Мирослав Јовановић
Светлана Симоновић-Мандић
Снежана Крстић-Букарица

ISBN 978-86-7025-879-2 (целина)
ISBN 978-86-7025-880-8 (том I)

Тираж 1000 примерака

Штампа
Планета принт, Београд

За пратећи компакт-диск коришћен је материјал Архива Радио Београда

© Српска академија наука и уметности 2021

АКАДЕМИЈСКИ САВЕТ

ПРЕДСЕДНИК САВЕТА
академик Владимир С. Костић

ЧЛАНОВИ

академик Јасмина Грковић-Мејџор
академик Исидора Жебељан
академик Мирјана Живојиновић
академик Јованка Калић
академик Десанка Ковачевић-Којић
академик Душица Лечић-Тошевски
академик Нада Милошевић-Ђорђевић
академик Милена Стевановић
академик Олга Хаџић
академик Веселинка Шушић
академик Злата Бојовић
академик Радмила Петановић
академик Милица Стевановић

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР ЕДИЦИЈЕ

ПРЕДСЕДНИК УРЕЂИВАЧКОГ ОДБОРА
академик Нада Милошевић-Ђорђевић

ЧЛАНОВИ

академик Злата Бојовић
академик Душица Лечић-Тошевски
академик Олга Хаџић

САДРЖАЈ

- | 9 | ПРЕДГОВОР ПРЕДСЕДНИКА САНУ
АКАДЕМИКА ВЛАДИМИРА С. КОСТИЋА
- | 11 | FOREWORD BY SASA PRESIDENT
ACADEMICIAN VLADIMIR S. KOSTIĆ
- | 13 | ПРЕДГОВОР
Нада Милошевић-Ђорђевић
- | 19 | PREFACE
Nada Milošević-Đorđević
- | 25 | КАТАРИНА ИВАНОВИЋ (1811–1882)
Ненад Макуљевић
- | 57 | KATARINA IVANOVIĆ (1811–1882)
Nenad Makuljević
- | 59 | АДЕЛАЈН ПОЛИНА ИРБИ (1831–1911)
Слободан Г. Марковић
- | 92 | ADELIN PAULINA IRBY (1831–1911)
Slobodan G. Marković
- | 95 | ИСИДОРА СЕКУЛИЋ (1877–1958)
Слободанка Пековић
- | 128 | ISIDORA SEKULIĆ (1877–1958)
Slobodanka Peković
- | 131 | ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ (1898–1993)
Александра Вранеш
- | 185 | DESANKA MAKSIMOVIĆ (1898–1993)
Aleksandra Vraneš
- | 189 | ЗОРА ПЕТРОВИЋ (1894–1962)
Јасмина Чубрило
- | 230 | ZORA PETROVIĆ (1894–1962)
Jasmina Čubrilo
- | 233 | ЉУБИЦА МАРИЋ (1909–2003)
Борислав Чичовачки
- | 280 | LJUBICA MARIĆ (1909–2003)
Borislav Čičovački
- | 285 | ЉУБИЦА ЈАНКОВИЋ (1894–1974)
Селена Ракочевић, Младена Прелић
- | 317 | LJUBICA JANKOVIĆ (1894–1974)
Selena Rakočević, Mladena Prelić
- | 319 | ЉУБИЦА ЦУЦА СОКИЋ (1914–2009)
Ирина Суботић
- | 366 | LJUBICA CUCA SOKIĆ (1914–2009)
Irina Subotić
- | 369 | ФАНУЛА ПАПАЗОГЛУ (1917–2001)
Маријана Рицл
- | 390 | FANULA PAPAZOGLU (1917–2001)
Marijana Rici
- | 398 | ОЛГА ЈЕВРИЋ (1922–2014)
Јеша Денегри
- | 426 | OLGA JEVRIC (1922–2014)
Ješa Denegri
- | 429 | ОНОР БРИЏИТ ФЕЛ (1900–1986)
Џенет Вон (превод Весна Костић)
- | 458 | HONOR BRIDGET FELL (1900–1986)
Dame Janet Vaughan

ПРЕДГОВОР ПРЕДСЕДНИКА САНУ АКАДЕМИКА ВЛАДИМИРА С. КОСТИЋА

У есеју „Људска глад за предговорима” Умберто Еко констатује да у само два случаја предговор не може да нашкоди: „први, када је аутор покојни,... и други, када свима знан и дубоко поштован аутор напише предговор врло младом почетнику”. Овај предговор, међутим, указује на трећу могућност: аутор предговора је пред делом коме је предговор намењен, тачније пред ауторима о којима се у делу ради, тешко препознатљив, да је потпуно безопасно по целокупни подухват ако само као наратор из сенке фактографски наведе разлоге зашто је књига којој такав предговор претходи уопште написана. И да одмах дам одговор: сви разлози ове књиге, којима ни неспретни предговор не може да науди, једноставно су у списку чланица Српске академије наука и уметности (САНУ) којима је ова књига, иначе прва у низу, намењена.

Стара заблуда да је „мушкарац кадар да размишља о бесконачности, док жене дају смисао коначности” једна је од оних подвала којима се упорно чувала патријархална подела улога, места и могућности – једна непокретна, догматска свест која је своју плодну подлогу налазила и у националним академијама наука и/или уметности широм света. Искрено говорећи, није јој побегла ни САНУ. Али су из те сенке ипак успеваале да побегну неке особе које су својим делом постајале неизбежне, и даље праћене самоувереним жамором да се ради о изузецима који потврђују правило. Та иста свест и са истом намером понудила је сада већ изанђалу констатацију која треба женама да пружи привид каквог-таквог учешћа у „великим нарацијама” мушког света, да иза сваког успешног мушкарца стоји жена. Ко, међутим, стоји иза успешне жене? Мени се чини најчешће она сама. Вековима је над таквим изузетним женама као Дамоклов мач висила успомена на Хипатију, која је у V веку у Александрији била учитељица више математике и Платонове филозофије, која је страдала у бестијалном линчу руље „разјарених” хришћана, уосталом као и њено дело, чије је постојање сачувано још само у причама. Да ли само зато што је веровала у друге богове? Коначно, и наша средина има своје, истина мање сурове примере.

Ова, по мом мишљењу, неопходна књига неочекивано је добро, али не и без извесних отпора, дочекана и у самој САНУ, уз стрепњу да је њена суштина проистекла из политичке коректности „банализованог феминизма”. Као сведок тока саме идеје за ову књигу рекао бих: ништа даље од истине. Идеја Наде Милошевић-Ђорђевић,

spiritus movens-а овог подухвата, апотеоза је стваралаштва оних наших чланица која се одигравала упоредо са мукотрпним напорима ослобађања од предрасуда у не увек наклоњеној средини. И ништа, ништа више... Уосталом, како је написала Исидора Секулић, чијем је делу посвећено поглавље ове књиге: „Процес нашеї ослобађања је наизменце смешан, жалостан, озбиљан и трагичан, али се кроз њега мора, јер би сваки други прелаз био просто негирање наше егзистенције.” А постојале су! Барем у САНУ, срећом, и те како су постојале!

FOREWORD BY SASA PRESIDENT ACADEMICIAN VLADIMIR S. KOSTIĆ

In the essay “The Human Thirst for Prefaces” by Umberto Eco, it has been ascertained that it is only in two cases that the preface cannot be harmful: “the first one, when the author is deceased..., and the second, when a well-known and highly esteemed author writes preface to a very young novice”. Nevertheless, this preface indicates a third possibility: the author of this preface has found himself before the work to which the preface has been written, more precisely before the authors whose life and work have been described in the book, as being a person who is hardly perceptible, and consequently it is completely harmless to the whole endeavor if he only as a shadowy narrator factually states the reasons why the book preceded by such a preface was written at all. I shall provide an immediate answer: all the reasons behind publishing this book, to which even a clumsy preface cannot do any harm, can simply be found in the list of female fellows of the Serbian Academy of Sciences and Arts (SASA) to whom this book, the first one in a series, is dedicated to.

The old misconception that “a man is capable of thinking about infinity, while women give meaning to finitude” is one of those hoaxes that has persistently guarded a patriarchal division of roles, positions and opportunities – an immobile, dogmatic mindset that found its fertile basis in national academies of sciences and/or arts around the world. Lay it on the line, the Serbian Academy of Sciences and Arts (SASA) was no exception. Nevertheless, some individuals still managed to step out of the shadows, and owing to their achievements to make themselves inevitable, even though they were constantly accompanied by a confident murmur that they were only exceptions that proved the rule. That same mindset and with the same intention offered nowadays an obsolete statement that was supposed to give women the illusion of at least some kind of participation in the “great narratives” of the male world, that behind every successful man there stood a woman. But who stands behind a successful woman? It seems to me most often she herself. For centuries, the memory of Hypatia, who was a teacher of higher mathematics and Plato’s philosophy in Alexandria in the 5th century and who perished in the bestial lynching of a mob of “enraged” Christians, as well as her achievements, whose existence was preserved only in stories, was hovering over such exceptional women as the sword of Damocles. Is it just because she believed in other gods? Finally, there were similar, even though less harsh, examples in our midst as well.

This, in my opinion, necessary book was unexpectedly well, but not without some resistance, received by the SASA itself, with the fear that its essence came from the political correctness of “banalized feminism”. Given that I eye-witnessed the development of the idea behind this book, I would say: it is far from the truth. The idea of Nada Milošević-Đorđević, who is the spiritus movens of this whole undertaking, is the apotheosis of the creativity of our female fellows that took place in parallel with painstaking efforts to deal with prejudices in a not always friendly setting. And nothing, nothing more... After all, as Isidora Sekulić, to whose work the chapter of this book is dedicated, once noted down: “The process of our liberation has been by turns funny and sad, serious and tragic, but also inevitable, because any other transition would be a simple denial of our existence”. And they did exist! At least in the SASA, fortunately, indeed they did exist!

ПРЕДГОВОР

Академијски пројекат о женама члановима Српског ученог друштва, Српске краљевске академије и Српске академије наука и уметности обухвата укупно 47 жена, закључно са 2018. годином. У Српско учено друштво изабрана је 1876. чувена сликарка Катарина Ивановић, а 1885. велика добротворка српскога народа, писац и просветитељ – Британка Аделајн Полина Ирби. Од 1885. до 1939, када је у Српску краљевску академију примљена Исидора Секулић, прошло је више од пола века, да би двадесет година касније, 1959, Десанка Максимовић била изабрана у Српску академију наука. Од 1959. до 1979. у Академију је примљено десет жена, од 1979. до 2000. године – осам; од две хиљадите – двадесет и пет жена, што јесте значајно повећање броја жена академика, али је у односу на 1469 академика од настанка Друштва српске словесности до данас – незнатно.

Идеја да се објави једна сажета књига која би, уз поређење са другим балканским и европским академијама, пружила преглед живота и делатности жена примљених у Српску академију наука и уметности и њених претеча, потекла је од академика Видојка Јовића. Замишљена је као зборник одломака из текстова жена академика, појединих њихових слика, вајарских и музичких остварења, са одабраном биографијом и литературом. Предвиђено је да се, поред Видојка Јовића, писањем чланака о женама академицима бави и Нада Милошевић-Ђорђевић, а да одломке из текстова одабере Гордана-Теодора Жујовић, бивши руководиоца Библиографског одељења. Извршни одбор Академије прихватио је ту идеју још 2008, али она тада није реализована.

На иницијативу председника Српске академије наука и уметности, академика Владимира Костића, оформљен је нови пројекат почетком октобра 2016, да би крајем октобра био конституисан Савет и Уређивачки одбор Академијске едиције. Владимир Костић је замољен да буде на челу Савета, а за чланове Савета изабране су жене чланови САНУ: Олга Хаџић (Одељење за математику, физику и гео-науке), која је, нажалост, у међувремену преминула; Милена Стевановић и Радмила Петановић (Одељење хемијских и биолошких наука); Веселинка Шушић, сада, такође, покојна, и Душица Лечић-Тошевски (Одељење медицинских наука); Нада Милошевић-Ђорђевић, Јасмина Грковић-Мејдор, Злата Бојовић (Одељење језика и књижевности); Десанка Ковачевић-Којић, Јованка Калић, Мирјана Живојиновић (Одељење историјских наука); Исидора Жебељан, која је, нажалост, у међувремену

преминула, Милица Стевановић (Одељење уметности). У Уређивачки одбор ушле су Олга Хаџић, Душица Лечић-Тошевски, Злата Бојовић и као главни уредник – Нада Милошевић-Ђорђевић. Коначно утврђивање библиографије чланова припало је Библиографском одељењу Библиотеке САНУ (пре свега, Марини Нинић и Светлани Симоновић-Мандић). Послове секретара Одбора обављала је на почетку Милена Ивановић из Сектора за међународну сарадњу, да би, пошто је напустила Академију, од 2017. ове послове преузела Лидија Лутовац из Сектора за послове Председништва и стручни сарадник Одељења језика и књижевности и Одељења уметности. Крајем 2018. на место секретара Одбора дошла је госпођа Вера Батина, стручни сарадник Академијиних одбора.

За припремање наше едиције, као узор нам је послужила едиција САНУ, основана 1992. под називом *Животи и дело српских научника и научника српског порекла*, у којој је до сада објављено 17 томова. Први уредник био је, сада покојни, академик Милоје Сарић. Садашњи главни уредник је академик Владан Ђорђевић. Преузели смо из ове едиције обим и структуру чланака, биографије личности, њихова достигнућа, одјек у критици, начин позивања у основном тексту на библиографију и резиме. Прилагодили смо „узор” нашим потребама: повећали број илустрација, посебно када је реч о ликовним уметностима, јер оне визуализују анализе у тексту, додали смо компакт-дисккове за музичке уметности. У биографије жена чланова увели смо неку врсту мемоарског приступа тексту у коме би личност о којој је реч могла да евоцира не само сећања на сопствени живот, него и на доживљене, преломне тренутке у друштвеним и историјским околностима у којима се нашла, попут емигрирања у Србију за време последњег рата или одлазак у иностранство због бољих услова за научни рад.

Пред нама је зборник под насловом *Животи и стваралаштво жена чланова Српског научног друштва, Српске краљевске академије и Српске академије наука и уметности*, у четири тома. Савет едиције и Уређивачки одбор сложили су се да укључивање радова о женама у томове тече према редоследу њиховог избора у чланство. Тако први том почиње радом о Катарини Ивановић, а последњи се завршава чланцима о женама изабраним 2018. године. Овај редослед омогућава читаоцима да буду у току најсавременијих научних и уметничких достигнућа, а да истовремено прате осврте на прошлост.

Трудили смо се да радови буду усклађени са основном идејом едиције. Извесна формална неуједначеност између текстова проистиче углавном из различитости материје која се обрађује. Понекад зависи делимично од личног приступа аутора текста или захтева самог члана Академије о коме се пише. Уопште, богатство ове едиције јесте у разноврсности њене садржине.

У првом тому, сликар Катарина Ивановић тема је рада професора Филозофског факултета у Београду др Ненада Макуљевића; просветитељ, британска добротворка Аделајн Полина Ирби (Adeline Paulina Irby) – професора Факултета политичких наука др Слободана Г. Марковића; књижевник Исидора Секулић – научног саветника Института за књижевност и уметност др Слободанке Пековић; песник Десанка Максимовић – професора Филолошког факултета др Александре Вранеш;

сликар Зора Петровић – професора Филозофског факултета др Јасмине Чубрило; композитор Љубица Марић – професора Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу др Борислава Чичовачког; етнокорееолог Љубица Јанковић – ванредног професора Факултета музичке уметности др Селене Ракочевић и др Младене Прелић, вишег научног сарадника Етнографског института САНУ; сликар Љубица Цуца Сокић – професора емеритуса Академије уметности у Новом Саду др Ирине Суботић; историчар Фанула Папазоглу – др Маријане Рицл, професора Филозофског факултета у Београду; вајар Олга Јеврић – такође професора Филозофског факултета у Београду Јерка Денегрија; аутор чланка о биологу Онор Бриџит Фел (Honor Bridget Fell) је члан британског Краљевског друштва Џенет Вон (Dame Janet Vaughan). /Чланак је преузет из *Biographical Memoirs of Fellows of the Royal Society*, преводилац на српски је проф. Весна Костић./

Следе остали томови едиције. Трудили смо се да, колико год је било изводљиво, равномерно расподелимо биографије жена чланова по томовима.

О лингвисти Милки Ивић писао је академик Предраг Пипер. О сликару Милеви Мици Тодоровић писала је др Сарита Вујковић, директор Музеја савремене уметности у Бањој Луци; о лингвисти Ирени Грицкат-Радуловић рад су сачинили професори Филолошког факултета – др Даринка Гортан Премк, др Рајна Драгићевић и др Александар Милановић; о инжењеру технологије Паули Путанов – професори Технолошког факултета Универзитета у Новом Саду – др Ерне Е. Киш и др Горан Ц. Бошковић. О математичару Милеви Првановић чланак је написала др Неда Бокан, професор Математичког факултета Универзитета у Београду; о математичару и бихевиоралном економисти Олги Хаџић рад је саставио дописни члан САНУ Владимир Ракочевић. Аутор рада о лекару, физиологу Веселинки Шушић је академик Душица Лечић-Тошевски; о историчару уметности Гордани Бабић-Ђорђевић – дописни члан САНУ Миодраг Марковић; о историчару Десанки Ковачевић-Којић – академик Момчило Спремић; о историчару Јованки Калић – др Ђорђе Бубало, професор Филозофског факултета Универзитета у Београду. Лингвиста Зузана Тополињска (Zuzanna Topolińska) једина је одбила учешће у едицији. О лекару Стојанки Алексић (уз њену помоћ) писала је новинар Славица Сарајлија. Филологу и слависти Светлани Михајловној Толстој (Светлана Михайловна Толстая) намењено је излагање дописни члан САНУ Љубинко Раденковић; историчару Загорки Гавриловић – др Бојан Миљковић, научни саветник Византолошког института САНУ; историчару књижевности Нади Милошевић-Ђорђевић – др Бошко Сувајџић, професор Филолошког факултета Универзитета у Београду; књижевнику и критичару Светлани Велмар-Јанковић – др Михајло Пантић, професор београдског Филолошког факултета; историчару Јелени Јурјевној Гусковој (Елена Юревна Гуськова) – заслужни радник Руске Федерације Тамара Замјатина; композитору Исидори Жебељан – професор Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу др Борислав Чичовачки; историчару византологу Мирјани Живојиновић – др Владета Јанковић, професор београдског Филолошког факултета; историчару византологу Ангелики Е. Лаију (Αγγελική Λαίου) – академик Љубомир Максимовић; инжењеру електротехнике Зоји Поповић – др Милан Илић, професор Електро-

техничког факултета у Београду; слависти и историчару уметности Аксинији Цуровој (Аксинија Джурова) – др Зоран Ракић, професор београдског Филозофског факултета. Слависта и фолклориста Габријела Шуберт (Gabriella Schubert) дала је аутобиографију и анализу својих дела. Рад о недавно преминулој Јелени Милојковић-Ђурић, културологу и музикологу, редиговало је уредништво едиције.

О психијатру Душици Лечић-Тошевски писао је академик Владимир С. Костић; о лингвисти Јасмини Грковић-Мејдор – сада покојни академик Милорад Радовановић; о историчару уметности Енгелини Сергејевној Смирновој (Енгелина Сергеевна Смирнова) – академик Гојко Суботић. Молекуларни биолог Милена Стевановић изложила је, уз аутобиографију, и разматрања о својим радовима, којима се прикључио и академик Драгослав Маринковић; о сликару Милицы Стевановић, на основу интервјуа са њом, писала је историчар уметности и ликовни критичар Бојана Бурић. Гордана Вуњак-Новаковић дала је свој животопис и анализу својих научних достигнућа. Аутобиографију и анализу својих радова изложила је биолог Радмила Петановић, а у писању чланка учествовао је и академик Драгослав Маринковић. Аутор чланка о историчару књижевности Злати Бојовић је академик АНУРС Бранко Летић. У писању чланка о етномузикологу Јелени Јовановић суделовао је академик Иван Јевтић; о историчару Мири Радојевић академик Љубодраг Димић; о лекару Татјани Симић – академик Љубисав Ракић; о биохемичару Тањи Ђирковић Величковић – рад је написао академик Богдан Шолаја.

Пред нама се први пут појављује зборник радова у потпуности посвећен женама члановима Српске академије наука и уметности и њених претходница до наших дана. Споменућемо да је о женама академицима писано и раније, али увек у оквиру једног ширег захвата – о улози истакнутих жена у друштву – као што је публикација *Српкиња, њезин животи и рад, њезин културни развијање и њезина народна умјетност до данас*, која је објављена 1913. у Сарајеву, на 128 страна. Уредници су „Српске књижевнице”, а наклада – Добротворна задруга Српкиња у Иригу (репринт издање: Графопалир, Бања Лука 2013). У публикацији се даје увид у стваралаштво Катарине Ивановић и Исидоре Секулић. Другим речима, указано је на жене које су већ биле или ће постати чланови Академије, у контексту свога времена. Покреће се „женско питање”, објективно, са нагласком на важност образовања жена и њихов допринос друштву (њих преко 60 у свим гранама културе). Сама књига је утолико значајнија што је објављена почетком двадесетог века. Друго дело под насловом: *Izuzetne žene Srbije: XX-XXI vek*, Beograd, Zepet Book World d.o.o. 2016, 236 str. (Posebna izdanja – Druga strana istorije, knj. I, urednik Neda Todorović), између сто жена од друштвеног и културног значаја, посвећује пажњу академицима Милки Ивић, Исидори Секулић, Десанки Максимовић, Љубици Цуци Сокић, Гордани Вуњак-Новаковић, Душици Лечић-Тошевски и Исидори Жебељан.

Не желим да истичем наш подухват или тешкоће са којима смо се суочавали. Дугујем посебну захвалност Лидији Лутовац, која је више од две године мирно прихватала моје уредничке захвате, водила кореспонденцију са сарадницима, будно пратила текстове. Захваљујем и оним члановима Савета који су се несегично укључили у проналажење погодних аутора за писање чланака, попут академика

Мирјане Живојиновић или академика Милице Стевановић, која је размишљала о идејном решењу назива едиције. Посебно захваљујем руководиоцу Сектора за издавачку делатност САНУ Снежани Крстић-Букарици на идеји да се за сваког члана о коме је реч у излагању наведе мото. Такође, захваљујем Николи Стевановићу за инвентивно решење корица прве књиге у едицији. Захвална сам и госпођи Вери Батини која је финализирала прикупљање рукописа, као и Бранки Поповић из Сектора за послове Фонда САНУ за истраживања у науци и уметности, на техничкој помоћи.

Треба да се нагласи да зборник о женама члановима Српског ученог друштва, Српске краљевске академије и Српске академије наука и уметности не би ни сада настао, нити био приведен крају, да се за њега није заложио председник Српске академије наука и уметности Владимир С. Костић.

Нада Милошевић-Ђорђевић

PREFACE

The academic project on the female fellows of the Serbian Learned Society, Serbian Royal Academy and the Serbian Academy of Sciences and Arts encompasses a total of 47 women, up to and including 2018. The famous painter Katarina Ivanović was elected a member of the Serbian Learned Society in 1876, whereas the great benefactor of the Serbian people, writer and educator – the British woman Adeline Paulina Irby became its member in 1885. From 1885 to 1939, when Isidora Sekulić was elected a member of the Serbian Royal Academy, more than half a century passed, and twenty years later, in 1959, Desanka Maksimović became a member of the Serbian Academy of Sciences. From 1959 to 1979, ten women became members of the Academy, from 1979 to 2000 – eight; from 2000 onwards – twenty-five women, and even though it has been a significant increase in the number of female fellows of the Academy, it is pretty insignificant when compared with 1,469 fellows in total since the founding of the Society of Serbian Letters to date.

The idea to publish a concise book that would, including the comparison with other Balkan and European academies, provide an overview of the lives and careers of female fellows of the Serbian Academy of Sciences and Arts and its predecessors, came from academician Vidojko Jović. The book has been envisaged as a collection of excerpts from the papers authored by female fellows, some of their paintings, sculptures and musical works, with selected biography and references. In addition to Vidojko Jović, Nada Milošević-Đorđević is also envisaged to embark on writing articles about female fellows, whereas Gordana Teodora Žujović, former head of the Bibliographic Department, will make a selection of excerpts from the texts. Even though the SASA Executive Board of the Academy accepted the idea in 2008, it was not put into practice back then.

At the initiative of the President of the Serbian Academy of Sciences and Arts, Academician Vladimir Kostić, a new project was established in early October 2016, whereas the Council and the Editorial Board of the Academic Edition were constituted in late October. Vladimir Kostić was asked to be the head of the Council, and SASA female fellows were elected as its members: Olga Hadžić (Department for Mathematics, Physics and Geosciences), who, unfortunately, passed away in the meantime; Milena Stevanović and Radmila Petanović (Department of Chemical and Biological Sciences); Veselinka Šušić, now also deceased, and Dušica Lečić-Toševski (Department of Medical Sciences); Nada Milošević-Đorđević, Jasmina Grković-Mejdžor, Zlata Bojović (Department of Language and Literature); Desanka Kovačević-Kojić, Jovanka Kalić, Mirjana

Živojinović (Department of Historical Sciences); Isidora Žebeljan, who, unfortunately, passed away in the meantime, Milica Stevanović (Department of Arts). Olga Hadžić, Dušica Lečić-Toševski, Zlata Bojović and as the editor-in-chief – Nada Milošević-Đorđević became the members of the Editorial Board. The SASA Bibliographic Department (primarily Marina Ninić and Svetlana Simonović-Mandić) was in charge of the final putting together of the bibliography of the fellows. Milena Ivanović, from the Sector for International Cooperation, initially performed the tasks of the Board Secretary, and after her departure from the Academy, as of 2017, Lidija Lutovac, from the Sector for Presidency Affairs, who is also an expert associate of the Department of Language and Literature and the Department of Arts, assumed the duties of the Board Secretary. In late 2018, Mrs Vera Batina, who is an expert associate of academic boards, took on a role as the Board Secretary.

We have modelled our edition on another SASA edition, launched in 1992 under the title *Life and Work of Serbian Scientists and Scientists of Serbian Descent*, which encompasses 17 volumes so far. Its first editor was, the now deceased, Academician Miloje Sarić. Its current editor-in-chief is Academician Vladan Đorđević. We have taken from this edition the scope and structure of articles, biographies of individuals, their achievements, echoes in criticism, system of referencing in the main text and summary. We have adapted our “role model” to meet our needs: increased the number of illustrations, especially when it comes to fine arts, because they visualize the analyses in the text, included CDs for musical arts. We have employed a sort of a memoir approach in the biographies of female fellows, wherein the person in question could evoke not only memories of her own life, but also of some personally experienced, turning points in social and historical circumstances in which the person in question found herself, such as emigrating to Serbia during the last war or going abroad because of better conditions for scientific work.

Before us is a collection of papers which is to be published under the title *Life and Work of Female Fellows of the Serbian Learned Society, Serbian Royal Academy and the Serbian Academy of Sciences and Arts*, in four volumes. The Council of the edition and the Editorial Board agreed that the papers on women should be arranged chronologically in the volumes, by the time when they were elected to a fellowship. Thus, the first volume begins with the paper on Katarina Ivanović, and the last one ends with papers on women elected in 2018. This arrangement allows readers to be up to date with the latest scientific and artistic achievements, while at the same time to be able to get acquainted with the overviews of the past.

We tried to bring the papers in line with the basic idea of the edition. Some formal inconsistency between the papers stems mainly from the diversity of the material being processed. Sometimes it depends in part on the personal approach of the author of the paper or the request of the SASA fellow the paper was written about. In general, the richness of this edition is in the diversity of its content.

The first volume contains the paper on the painter Katarina Ivanović authored by Dr Nenad Makuljević, Professor at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade; the paper on the British educator and philanthropist Adeline Paulina Irby – authored

by Dr Slobodan G. Marković, Professor at the Faculty of Political Sciences; the paper on the writer Isidora Sekulić – authored by Dr Slobodanka Peković, Research Fellow at the Institute of Literature and Art; the paper on the poet Desanka Maksimović – authored by Dr Aleksandra Vraneš, Professor at the Faculty of Philology; the paper on the painter Zora Petrović – authored by Dr Jasmina Čubrilo, Professor at the Faculty of Philosophy; the paper on the composer Ljubica Marić – authored by Dr Borislav Čičovački, Professor at the Faculty of Philology and Arts, University of Kragujevac; the paper on the ethnochoreologist Ljubica Janković – authored by Dr Selena Rakočević, Associate Professor at the Faculty of Music, and Dr Mladena Prelić, Senior Research Associate at the SASA Institute of Ethnography; the paper on the painter Ljubica Cuca Sokić – authored by Dr Irina Subotić, Professor Emeritus at the Academy of Arts in Novi Sad; the paper on the historian Fanula Papazoglu – authored by Dr Marijana Ričl, Professor at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade; the paper on the sculptor Olga Jevrić – authored by Jerko Denegri, who is also Professor at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade. The author of the article on the biologist Honor Bridget Fell is Dame Janet Vaughan, who was a Fellow of the British Royal Society. /The paper has been taken from the *Biographical Memoirs of Fellows of the Royal Society*, translated in Serbian by Professor Vesna Kostić./

Other volumes of the edition are to follow. We tried as much as it was feasible, to include the same number of fellows in all volumes.

Academician Predrag Piper wrote about the linguist Milka Ivić. Dr Sarita Vujković, Director of the Museum of Contemporary Art in Banja Luka, wrote about the painter Mileva Mica Todorović; the paper on the linguist Irena Grickat-Radulović is authored by Professors at the Faculty of Philology – Dr Darinka Gortan Premk, Dr Rajna Dragičević and Dr Aleksandar Milanović; the paper on the technology engineer Paula Putanov – is authored by Dr Erne E. Kiš and Dr Goran C. Bošković, Professors at the Faculty of Technology, University of Novi Sad. The paper on the mathematician Mileva Prvanović is authored by Dr Neda Bokan, Professor at the Faculty of Mathematics, University of Belgrade; the paper on the mathematician and behavioral economist Olga Hadžić is authored by SASA Corresponding Member Vladimir Rakočević. The author of the paper on the doctor, physiologist Veselinka Šušić is Academician Dušica Lečić-Toševski; on the art historian Gordana Babić-Đorđević – SASA Corresponding Member Miodrag Marković; on the historian Desanka Kovačević-Kojić – Academician Momčilo Spremić; on the historian Jovanka Kalić – Dr Đorđe Bubalo, Professor at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade. The linguist Zuzanna Topolińska was the only one to refuse to participate in the edition. The journalist Slavica Sarajlija wrote about the doctor Stojanka Aleksić (with her assistance). The paper on the philologist and Slavist Svetlana Mikhaylovna Tolstoy (Светлана Михайловна Толстая) is authored by SASA Corresponding Member Ljubinko Radenković; on the historian Zagorka Gavrilović – by Dr Bojan Miljković, Research Associate at the SASA Institute for Byzantine Studies; on the literary historian Nada Milošević-Đorđević – by Dr Boško Suvajdžić, Professor at the Faculty of Philology, University of Belgrade; on the writer and critic Svetlana Velmar-Janković – by Dr Mihajlo Pantić, Professor at the Faculty of Philology, Univer-

sity of Belgrade; on the historian Elena Yuryevna Guskova (Елена Юревна Гуськова) – by the Honored Worker of the Russian Federation Tamara Zamyatina; on the composer Isidora Žebeljan – by Dr Borislav Čičovački, Professor at the Faculty of Philology and Arts, University of Kragujevac; on the Byzantine historian Mirjana Živojinović – by Dr Vladeta Janković, Professor at the Faculty of Philology, University of Belgrade; on the Byzantine historian Angeliki E. Laiou (Αγγελική Λαΐου) – by Academician Ljubomir Maksimović; on the electrical engineer Zoja Popović – by Dr Milan Ilić, Professor at the Faculty of Electrical Engineering, University of Belgrade; on the Slavicist and art historian Aksiniya Dzhurova (Аксиния Джурова) – by Dr Zoran Rakić, Professor at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade. The Slavicist and folklorist Gabriella Schubert provided her autobiography and the analysis of her works. The paper on the recently deceased culturologist and musicologist Jelena Milojković-Đurić, was edited by the editorial board of the Edition.

Academician Vladimir S. Kostić wrote about the psychiatrist Dušica Lečić-Toševski; about the linguist Jasmina Grković-Mejdžor – now deceased Academician Milorad Radovanović; about the art historian Engelina Sergeevna Smirnova – Academician Gojko Subotić. The molecular biologist Milena Stevanović presented, in addition to her autobiography, reflections on her works, including the reflections authored by Academician Dragoslav Marinković; the art historian and art critic Bojana Burić wrote about the painter Milica Stevanović, based on an interview with her. Gordana Vunjak-Novaković provided her biography and the analysis of her scientific achievements. The biologist Radmila Petanović presented her autobiography and the analysis of her works, and Academician Dragoslav Marinković also took part in writing the paper. ASARS Academician Branko Letić authored the article about the literary historian Zlata Bojović. Academician Ivan Jevtić participated in writing the article about the ethnomusicologist Jelena Jovanović; Academician Ljubodrag Dimić in writing the paper on the historian Mira Radojević; Academician Ljubisav Rakić in writing the paper on the physician Tatjana Simić; Academician Bogdan Šolaja authored the paper on the biochemist Tanja Ćirković Veličković.

For the first time ever, a collection of papers entirely dedicated to female fellows of the Serbian Academy of Sciences and Arts and its predecessors to the present day appears before us. It is worth mentioning that there have been papers on female fellows before, but always within a broader context – the role of prominent women in society – such was for example the publication titled *Serbian Woman, Her Life and Work, Her Cultural Development and Her Folk Art to Date*, which was published in 1913 in Sarajevo, containing 128 pages. The editors were “The Serbian Female Authors” and it was published by the Serbian Women’s Charity Cooperative in Irig (reprint edition: Grafopapir, Banja Luka 2013). The publication provides an insight into the work of Katarina Ivanović and Isidora Sekulić. In other words, it drew attention to women who had already been elected or were to be elected as fellows of the Academy, in the context of their time. It raised the “women’s issue” objectively, with an emphasis on the importance of women’s education and their contribution to society (over 60 of them in all branches of culture). The book itself is all the more significant because it was published in the early 20th

century. The other book titled *Exceptional Women of Serbia: XX-XXI century*, Belgrade, Zepter Book World d.o.o. 2016, 236 pages (Special editions – The Other Side of History, volume I, editor Neda Todorović), among 100 women of social and cultural influence, pays attention to Academicians Milka Ivić, Isidora Sekulić, Desanka Maksimović, Ljubica Cuca Sokić, Gordana Vunjak-Novaković, Dušica Lečić-Toševski and Isidora Žebeljan.

I have no intention to emphasize our undertaking or the difficulties we faced in the process. I owe special thanks to Lidija Lutovac, who for more than two years calmly accepted my editorial interventions, kept correspondence with associates, and followed the texts vigilantly. I would also like to extend my gratitude to those members of the Council who selflessly got involved in finding suitable authors for writing articles, such as Academician Mirjana Živojinović, or Academician Milica Stevanović, who took part in finding a good title of the series. I owe special thanks to the head of the SASA Publishing Sector – Snežana Krstić-Bukarica for her idea to begin each article with the motto of the female fellow the article is dedicated to. It goes without saying that I thank Nikola Stevanović for the inventive solution of the cover of the first book in the series. I am also grateful to Mrs Vera Batina, who collected all papers, as well as to Branka Popović from the Section for the Performance of Tasks of the SASA Fund for Research in Sciences and Arts, for her administrative support.

It is important to highlight that the Collection of Papers on female fellows of the Serbian Learned Society, Serbian Royal Academy and the Serbian Academy of Sciences and Arts would not have been written or completed this time either if the President of the Serbian Academy of Sciences and Arts, Vladimir S. Kostić, had not stood up for it.

Nada Milošević-Đorđević

Byronia C. Jacobus

ЉУБИЦА ЈАНКОВИЋ

(1894–1974)

СЕЛЕНА РАКОЧЕВИЋ, МЛАДЕНА ПРЕЛИЋ

„Можемо истински напредовати само ако из себе, из свога народа црпимо виталну снагу, задовољство у животу, истину и лепоту. Зато мислим да је племенит, захвалан и пун културно-националног и социјалног значаја посао неговати народне игре.”

Љубица Јанковић

Иако по образовању професор југословенске књижевности, Љубица С. Јанковић (Алексинац, 14/26. јун 1894 – Београд, 3. мај 1974) је готово цео професионални живот посветила сакупљању и проучавању традиционалних плесова, односно народних игара, како је она називала предмет свога бављења, и утемељењу етнокореологије као самосвојне научне дисциплине у Србији. Посвећено бележење традиционалних плесова обављала је заједно са сестром Даницом, такође по образовању професором југословенске књижевности и преводиоцем. Њихов дугогодишњи заједнички теренски рад изнедрио је огромну грађу која је већим делом објављена у мноштву научних радова и капиталној едицији под називом *Народне игре*. Првих осам књига из ове едиције су штампане у периоду од 1934. до 1964. године, док је девета књига постхумно објављена 2016. године.

У циљу сакупљања што већег броја традиционалних плесова путем њиховог записивања, Љубица је на почетку бављења етнокореологијом 1934. године, а у сарадњи са сестром, осмислила специфичан систем графичко-вербалне плесне нотације коју ће доследно примењивати до краја живота. Њихов заједнички научни рад је био заснован на интензивним теренским истраживањима традиционалног плеса у Београду (од досељеника из разних крајева), Србији и на територији данашње Републике Македоније. Након Даничине смрти 1960. године, Љубица је наставила етнокореолошку активност, те самостално објавила неколико књига и радова у домаћим и

страним часописима, у којима је аргументовано дискутовала о методама етнокорееолошких проучавања и постулирала њихова базична епистемолошка и методолошка начела.

БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ

Говорећи не само о раду већ и о животу Љубице Јанковић, мора се имати у виду да је њена сестра Даница све до своје преране смрти била како њен најближи сарадник, тако и најблиска особа, која је с њом делила и научне подухвате и свакодневни живот. Заједно су и одрасле и формирале се, и као особе и као интелектуалци и научници. Највећи део њиховог рада је коауторски. Тако су запамћене, и тако се најчешће помињу – као *сестре Јанковић*. То је разлог што ће се уз Љубичину биографију говорити и о биографији Данице Јанковић.

Љубица Јанковић родила се 14/26. јуна 1894. године у Алексинцу, а Даница 7/19. маја 1898. у Подрињској Лешници. Њихови родитељи, Станислав и Драгиња-Драга, рођена Ђорђевић, венчали су се у Алексинцу 1893. године. Породица Станислава Јанковића потиче са Косова, док су Ђорђевићи по оцу из Соко Бање, а по мајци из Војводине (један део породице потиче из Сомбора). Драгин отац, Радослав Ђорђевић, био је свештеник. За одрастање, образовање и усмерење сестара Јанковић свакако је од највеће важности било присуство у породичном кругу њихових ујака, рођене браће мајке Драге – Тихомира (1868–1944) и Владимира (1869–1938) Р. Ђорђевића. Први је био етнолог и професор универзитета, један од утемељивача етнологије као науке у Србији, члан Српске краљевске академије, а други – композитор, музиколог и мелограф. Њихова млађа сестра, Драгиња-Драга Ст. Јанковић, рођ. Ђорђевић (1872–1963), мајка сестара Јанковић, била је домаћица, али се читавог живота бавила писањем. У њеној рукописној заоставштини остало је више приповедака и један роман, *Мађија*. Објавила је само приповетку *Деца* (1928) и за њу је добила годишњу награду за књижевност Министарства просвете. И отац сестара Јанковић, Станислав (1869–1962), службеник Министарства пошта, оставио је вредне мемоарске записе.¹

Одгајане у интелектуалној атмосфери и подржаване и подстицане од своје породице, поготово од својих ујака који су им представљали интелектуалне узоре, Љубица и Даница Јанковић су стекле темељно и комплексно образовање. После завршене основне школе и гимназије у Београду,

1 Заоставштина сестара Јанковић, која укључује и заоставштину њихових родитеља и велики део заоставштине оба ујака, налази се данас у Народној библиотеци Србије. Њен највећи део предат је 1974. године завештањем њеног последњег члана, Љубице Јанковић. Она се чува у Одељењу посебних фондова под називом *Леташи сестара Јанковић* и представља један од највреднијих и најобимнијих легата ове врсте у Народној библиотеци. Легат садржи библиотеку, рукописе, преписку, фотографије и уметничке слике. Због обима и комплексности, обрада која је отпочела 2014. године је још у току. Поред стручњака из Одељења посебних фондова, којим је до краја 2014. руководила др Оливера Стефановић, а затим Маша Милорадовић, у обради као спољни стручни сарадници учествују и проф. др Селена Ракочевић (ФМУ) и др Младена Прелић (ЕИ САНУ). У раду на овом тексту коришћена је документација која се чува у Легату, која, с обзиром да обрада није завршена, још увек није сигнирана. У библиографији на крају чланка, рукописи који су цитирани, а да се није могла утврдити година настанка, означени су знаком питања.

Портрет Љубице Јанковић
1937, 15 × 10 cm, М. Савић,
Народна библиотека
Србије, сигн. ЉДФ 165

дипломирале су језике и књижевност на Филозофском факултету у Београду. Обе сестре су знале енглески и француски, а Љубица је одлично познавала словеначки језик и књижевност, и током студија учила и старо- и новогрчки. Даница је после дипломирања усавршавала енглески језик и књижевност у Лондону и на Оксфорду. По стицању дипломе 1920. године, Љубица најпре 1920/1921. ради као суплент у Четвртој мушкој гимназији, а од 1921. до 1939. као професор у Другој женској гимназији. Када је положила професорски испит, провела је школску 1922/1923. годину на усавршавању

у Бечу, Берлину, Лондону и Паризу. Осим што преводи са словеначког (Иван Цанкар, Фран Левстик), Љубица 1928. године објављује књигу *Из словеначке књижевности*, која обухвата историјски преглед и примере, а доживљава и друго издање 1931. године [4, 5].²

По повратку са Оксфорда, 1924. године, Даница је најпре прихватила посао професора у Тетову (Македонија). Професорски рад је наставила у Београду 1926. године, где је радила у Женској учитељској школи све до 1931, када је прешла у Универзитетску библиотеку.³ Као тежак дијабетичар, пензионисана је 1. јануара 1951. године.

Љубица је од 1939. до пензионисања 1951. радила у Етнографском музеју у Београду, најпре на челу Одсека народних игара, а затим Одељења за народну духовну културу. Од 1947. године била је у звању кустоса. Од 1947. године, односно од оснивања, сестре Јанковић биле су спољни сарадници Етнографског института САН(У). Међутим, у архиву ове установе остало је мало података о њиховом раду.

Поред редовног школовања сестре Јанковић су училе и музику, и обе су свирале виолину, клавир и гитару, а Даница је свирала и чело. Даница је сликала аквареле. И поред бројних талената и широких интелектуалних интересовања и знања, од раних 1930-их година, најпре Љубица, а затим и Даница, окрећу се потпуно етнокореологији. Године 1934. излази прва књига њиховог заједничког капиталног дела у девет томова, *Народне иџре* [8]. Даница је наставила да се бави превођењем са енглеског и француског.

Будући да су водиле активну кореспонденцију са многим научницима из земаља западне Европе, САД и Канаде, те да су биле чланице неколико светских удружења етномузиколога и етнокореолога, професионална активност сестара Јанковић је била добро позната страном научној јавности. Након Другог светског рата један део њихових радова је објављен на енглеском и француском језику.

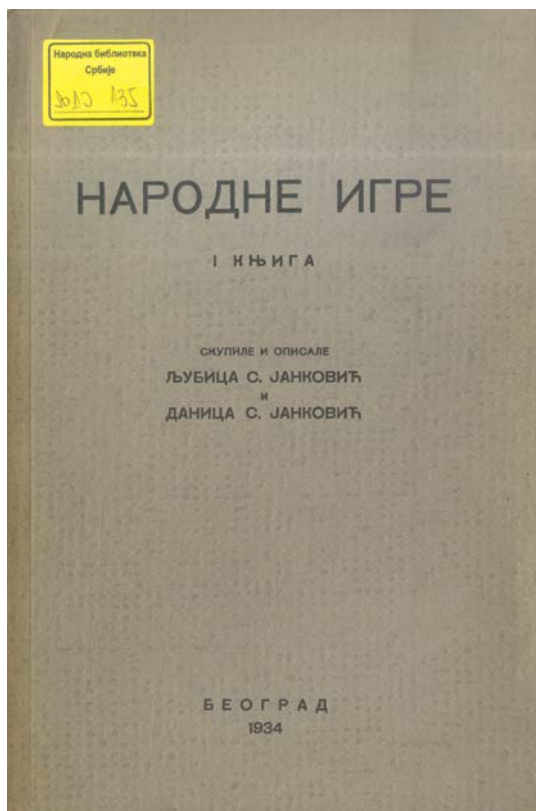
Осим сопственог етнокореолошког рада, после смрти својих ујака, Владимира 1938. и Тихомира 1944. године, сестре Јанковић су се са великом љубављу посветиле сређивању њихове заоставштине. Између осталог, пописале су и средиле њихову преписку, допуниле њихове библиографије⁴ и постарале се да се публикује готово све што је од њихових радова остало припремљено за штампу.⁵ Преписка сестара Јанковић која се чува у њиховом легату сведочи о разгранатом друштвеном животу, о везама са интелектуалном елитом, не само Београда, Србије и Југославије, већ и света, пре свега са интелектуалцима сличних интересовања, етномузиколозима, етнокореолозима, попут Мод Карпелес (Maud Karpeles) или Барбаре Латимер Крејдер (Barbara Lattimer Crader), са којима их често везују и лична пријатељства. Међу познаницима, интелектуалним саговорницима и пријатељима у Београду су и Исидора Секулић, Мага Магазиновић, Вида

2 Бројеви у угластим заградама односе се на библиографију на крају чланка.

3 Између осталог, библиотечки је обрадила поклон-библиотеку Јоце Вујића, која броји 10.000 књига и архивских докумената и која се сматра културним добром од великог значаја.

4 Рецимо, објавиле су најпотпунију библиографију Тихомира Р. Ђорђевића [21].

5 Радило се о капиталним делима Тихомира Ђорђевића – *Вештица и вила у нашем народном веровању и џредању* и *Вампир и група бића у нашем народном веровању и џредању* [60] и *Природа у веровању и џредању нашега народа 1–2* [61; 62], као и делу *Оiled српске музичке библиографије до 1914. године* Владимира Ђорђевића [58].

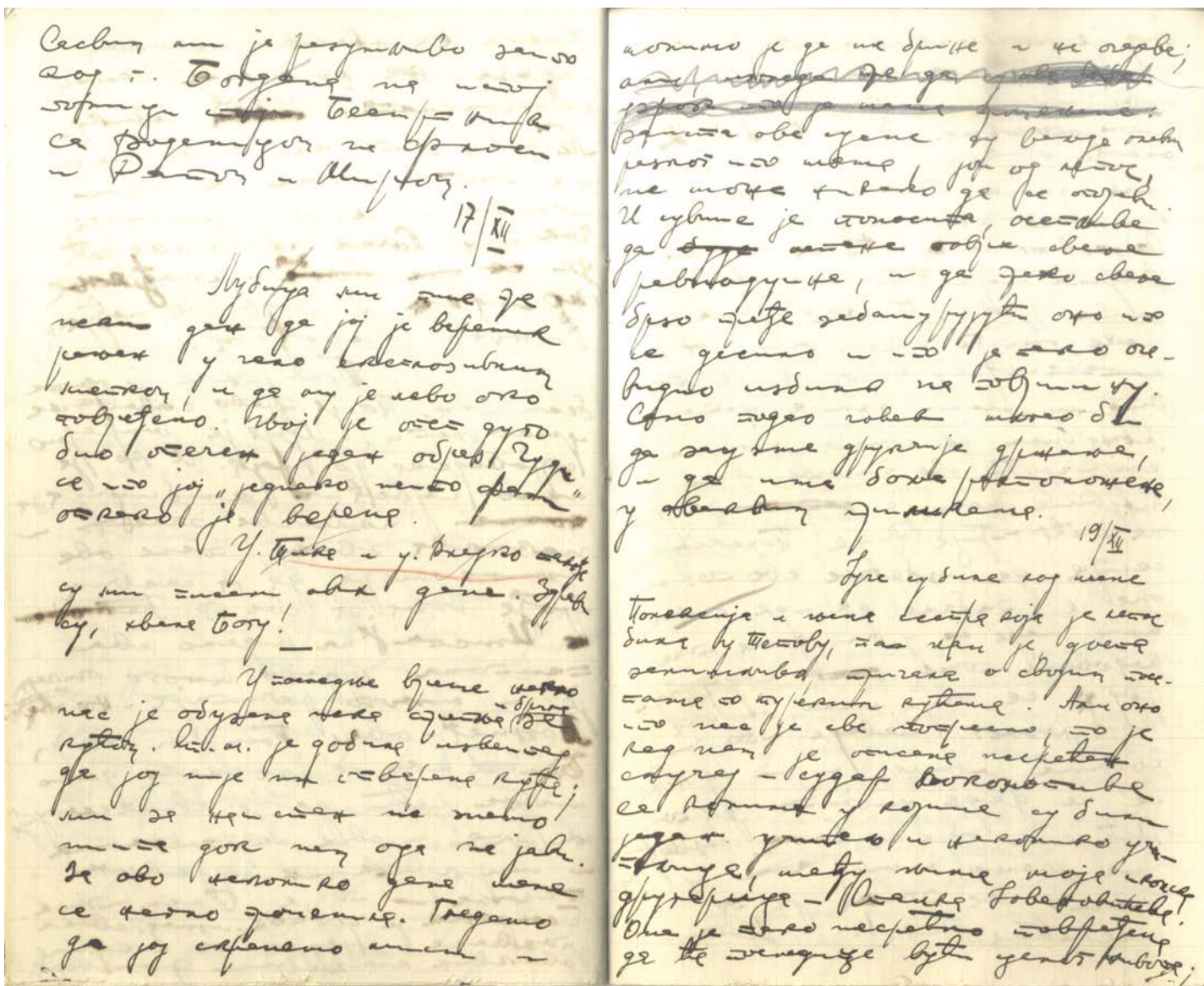
Насловна страна прве књиге *Народне игре* објављене 1934, Народна библиотека Србије, сигн. ЉДЈ 135

Ружић (касније Црњански), Милорад Панић Суреп и многи други. Међу особама професионално и приватно блиским сестрама Јанковић биле су и њихове млађе сараднице, настављачи етнокорееолошког рада у Србији, Оливера Младеновић и Милица Илијин.

Сачувана документација такође сведочи о томе да су сестре Јанковић живо пратиле оновремена збивања, посебно она везана за плес, мада су имале одређене критичке позиције према фолклору на сцени. Такође су обе, а посебно Даница, биле пасионирани љубитељи позоришта.

Базу приватног и породичног живота, као и професионалног рада сестара Јанковић представљао је њихов дом – кућа у Подрињској 4 (данас Радивоја Кораћа) на Врачару, у којој су живеле са родитељима. Иако су сестре биле првенствено посвећене свом научном раду, у кући је умело да буде и веома живо. Тридесетих година прошлог века сестре су уобичајиле да недељом поподне приређују забаве на којима се свирало, певало, и посебно, играло. Некада су чак позивале у госте изузетне народне играче које су упознавале на терену, који су онда своје умеће представљали њиховим пријатељима у Београду. Коло се играло кроз собе и башту, а свирали су обично Даница и ујак Владимир. Забаве су некад приређиване и поводом тога што је ујаку Владимиру стигла нова гитара, наручена из иностранства. Тим поводом пријатељима је разаслата посебна позивница са духовитим стиховима о „доласку гитара”.

Последње године свог живота сестре Јанковић су провеле повучено, због већ озбиљно нарушеног здравља, а вероватно и жеље да што више

Странице из дневника Љубице Јанковић. Факсимили рукописа из заоставштине Љубице и Данице Јанковић, Народна библиотека Србије

заокруже свој научни рад. Даница Јанковић умрла је 18. априла 1960. године. Отац Станислав умро је 1962, а мајка Драга 1963. године.

Кућа у Подрињској улици била је шездесетих година стављена под заштиту државе као споменик културе на иницијативу Милорада Панића Сурепа, а Љубица Јанковић је планирала да је претвори у неку врсту меморијалног музеја своје породице под називом Дом сестара Јанковић. Упркос томе, и упорним Љубичиним настојањима да до тога не дође, на захтев општине, заштићени статус ове куће је укинут, а сама кућа срушена 1971. године, јер су општинари на том месту предвидели изградњу вишеспратнице. Љубица је претходно, крајем 1970. године, са заоставштином породица Ђорђевић и Јанковић пресељена у мањи стан у Улици Светог Саве 26, у којем је провела своје последње године.

За свој научни рад Љубица и Даница Јанковић су награђене у више наврата: биле су међу првим добитницама Седмојулске награде, којом су

одликоване 1949. године, биле су почасни чланови Удружења фолклориста Србије и чланови Међународног савета за народну музику (International Folk Music Council⁶). Признање највишег националног ранга Љубица Јанковић је добила 1963. године, када је изабрана у чланство Српске академије наука и уметности, најпре као дописни, а 1974. године и као редовни члан ове институције.⁷ Ипак, због година и болести релативно мало је учествовала у раду Академије, односно њеног Одељења за друштвене науке, што се такође види из њене преписке сачуване у Легату.

Љубица Јанковић умрла је 3. маја 1974. године. До данас је једини академик у Србији из редова етнокореолога. Сестре Јанковић, а нарочито Љубица, имале су огроман утицај на млађе генерације истраживача: Милицу Илијин, Оливеру Младеновић, Слободана Зечевића и Оливеру Васић. Основни ставови о потреби сакупљања и очувања традиционалних плесова, терминолошка научна одређења, теоретска полазишта о начинима типологизације и генеалошком разврставању образаца корака, као и семантици покрета, уобличавали су етнокореолошку мисао у Србији не само у време њиховог деловања, већ и пуних 40 година након Љубичине смрти.

С обзиром на то да је 2014. година представљала вишеструку годишњицу везану за живот Љубице Јанковић (120 година рођења и 40 година од смрти, 40 година од пријема за редовног члана САНУ), као и вишеструку годишњицу везану за рад сестара Јанковић (80 година од изласка првог тома *Народних игара* и потпуног посвећивања сестара етнокореолошком раду, као и 50 година од изласка осмог, до 2016. године последњег објављеног тома овог капиталног дела), живот и рад сестара Јанковић пригодно је обележен у Музиколошком институту САНУ, Међународном савету за традиционалну музику (ICTM) и у Народној библиотеци Србије.⁸

ПРВИ УЗОРИ И ПОЧЕЦИ ЕТНОКОРЕОЛОШКИХ ИНТЕРЕСОВАЊА

Као и у другим европским земљама, интересовање за традиционалну музику и плес се у Србији јавља у другој половини XIX века, упоредо са ширењем националних покрета и романтичарским занимањем за сеоски живот. Бављење традиционалном музиком се састојало од сакупљања и транскрибовања традиционалних сеоских песама у сврху њиховог чувања за будуће генерације или коришћења у композиторском раду. С обзиром на чињеницу да је без познавања адекватног плесног писма било тешко записати традиционалне кинетичке образце, активности првих сакупљача

6 Ово удружење од 1980. године носи назив International Council for Traditional Music (ICTM).

7 За дописног члана изабрана је 5. децембра 1963, а за редовног 21. марта 1974. Поводом пријема у Академију, Љубица је приложила текст *Етнологија и етнокореологија*, објављен у Споменици у част нових чланова Српске академије наука и уметности [24]. Смрт ју је претекла да одржи приступну беседу након пријема у редовно чланство.

8 Музиколошки институт САНУ организовао је 28. априла 2014. године округли сто о делу Љубице и Данице Јанковић и публиковао темат у часопису *Музикологија* 17 (2014). Четврти симпозијум ICTM студијске групе која се бави музиком и плесом у југоисточној Европи (23–30. септембар 2014, Београд – Петница) био је посвећен сестрама Јанковић, а у Народној библиотеци Србије постављена је изложба *Сестре Јанковић и народна игара. 80 година етнокореологије у Србији* (децембар 2014 – фебруар 2015).

традиционалних плесова су биле првенствено фокусиране на пописивање репертоара различитих етнографских подручја Србије с циљем да се разликују њихове локалне културне посебности. Прве етнографске податке о плесу оставили су интелектуалци и писци заинтересовани за фолклор и етнологију. Као и другде у Европи (види више у [57: 2]), били су фокусирани искључиво на бележење података о старим сеоским плесовима, будући да су у складу са фолклористичким становиштима тога времена веровали да они представљају најаутентичније репрезенте националне културе.

Пионирски покушај дефинисања термина и систематизације широког поља народне игре и плеса направио је ујак Љубице и Данице Јанковић, Тихомир Ђорђевић. Његова студија *Српске народне игре*, написана 1907. године [59], први је концептуално утемељен и методолошки заснован текст о игри и традиционалним плесовима у Србији. Ослањајући се на српски сеоски језик, Ђорђевић је употребио реч „игра” у наслову своје студије као врсту обухватног термина који се односи на веома различите форме људског кинетичког изражавања (као што је, на пример, извођење различитих игара попут шаха, бацања камена с рамена, скакања у даљ или играња карата) и плесање. У овом тексту Ђорђевић је разматрао све форме играња као испољавање „сувишне, непотребне снаге, која се налази у човечијем организму” [59: 1] и класификовао их је у пет група.⁹ У циљу разликовања плеса од других врста кинетичких активности, користио је термин „орске игре”. Дефинишући овај појам, Ђорђевић је написао: „Орска је игра, дакле, тактом регулисани телесни израз људских осећаја” [59: 15]. Овим речима несумњиво је везао појам орских игара за игре које се изводе уз музику, односно за плес (више у [69: 101–102]). Користећи емски термин „оро”, који је коришћен у XIX веку и раније у сеоским говорима југоисточног Балкана (на територијама данашње источне Србије, Црне Горе и Македоније) као израз за плесове ланчано повезаних играча у кружној формацији (више у [66: 477–478]), Тихомир Ђорђевић је од самог почетка усмерио плесно истраживање у Србији на локалну сеоску праксу извођења плесова у кругу. Иако су и друге плесне формације, као што су соло или паровно плесање, повремено укључиване у доцнија истраживања, објекат научног бављења плесом је био, дакле, дефинисан.

Ђорђевићева терминологија и класификација игре је свакако била позната његовим сестричинама, Љубици и Даници Јанковић, од раног детињства, те је сасвим природно да су је прихватиле као узорну и да су је примењивале у својим етнокоролошким радовима, мада, како ће бити објашњено, ипак не у потпуности. Пре разматрања научне терминологије коју су користиле, потребно је сагледати почетке њиховог интересовања за етнокоролошка проучавања. Први текстови и јавна предавања о плесу, који су претходили озбиљној и континуираној научној активности обеју сестара, везани су искључиво за Љубицу.

Након завршених студија, Љубица Јанковић је, како је већ напоменуто, започела успешну каријеру гимназијског професора и активну делатност на пољу теорије књижевности. Међутим, и њу и Даницу су од раног детињства неодољиво привлачиле, употребимо њихову формулацију, народне игре. Целокупну активност у вези са књижевношћу, којој је била

9 То су: витешке игре, забавне игре, игре духа, игре за добит и орске игре [59: 6].

посвећена у раној младости, Љубица је тумачила као „епизодну” фазу свог професионалног живота и врсту „одбране” од притајеног и спутаног порива за бављењем плесом [33]. Поред љубави ка народним играма и основних сазнања о њима које су стекле од родитеља, ујака и појединих наставника током школовања, на сестре су, како се доцније Љубица сећала, веома утицали и снажни утисци које су нехотице примале у току сусрета са народним извођачима у раној младости. Пишући о генези ових интересовања у позним годинама живота, Љубица је истицала најупечатљивија сећања:

„Тако су (сестре, прим. С. Р.) 1909. године посматрале сељаке у Врњачкој Бањи како играју о сабору; 1912. Циганку Бехару у Алексинцу; 1921. сељаке и Цигане у Аранђеловцу; 1925. Коштану, друге Цигане, сељаке и Врањанце у Врањској Бањи; 1926. Тетовце у Тетову и турске свадбе. Исто тако, играње на варошким свадбама у Београду и разним другим местима, на игранкама и недељним весељима, у Топчидеру о Петровдану, на излетима и мајалосима” [33].

Иако је њена каријера потекла у правцу теорије књижевности и професорског рада, Љубица је још за време студијског боравка у иностранству а непосредно након завршеног факултета, исказивала интерес за плес и почела да јавно иступа у вези са овом тематиком. Њен први објављен текст посвећен плесу јесте опсежан и, за релативно младу особу, зачуђујуће озбиљан и аналитичан приказ наступа чувене плесачице Мери Вигман (Mary Wigman), зачетнице експресионистичког израза у сфери модерног плеса [1: 81–85]. Наступ Мери Вигман и њених ученица Љубица је гледала у Берлину 1923. године. У критичком приказу овог догађаја усредсредила се не само на аналитичку дескрипцију његовог тока, већ и на дискутовање о природи плесних покрета којима су Мери Вигман и њен учитељ Рудолф Лабан (Rudolf Laban) експериментисали раних 1920-их година, истражујући нове путеве плесног израза. Будући да је, поред тога што је први Љубичин текст о плесу, ово и један од првих текстова у којем се у српској јавности промовишу и зналачки дискутује о аспектима модерног плеса, преносимо неколико реченица које илуструју озбиљност и дубину аналитичког приступа ауторке:

„...мишићно затезање према акорду простора и поезији сопственог полета, који иде до самоисцрпљења – то је ново и битно у уметности Лабан-Вигман. Запетост (мишићно затезање, Spannung) – то је прва од значајних речи које се чују кад се присуствује настави или проби у Вигмановој школи. Постајање, развијање, задржавање; стварање и образовање овог главног елемента игре и, с тиме у вези, слободно постављање закона према којима се тело по својој природи креће кад се из сопствених побуда тражи у простору, кад је оно само клупче својих пожуда и страсти – то је алфа и омега наставе, али несумњиво и њен најтежи задатак. Мери Вигман сама говори о муци коју има док ученице ослободи од интелектуалних сметњи и док их оспособи да се неограничено пуштају својим првобитним инстинктима кретања” [1: 82].

Након овог текста Љубица је 1926. године објавила чланак „Игра некад и сад” [2], а њен уводни говор са концерта ученица Школе за ритмику и пластику Маге Магазиновић је објављен 1927. године под називом „Српска игра и песма као мотив уметничког плеса” [3].

Методолошки утемељенији текстови које можемо сматрати првим покушајима научног промишљања плеса, Љубица је написала неколико година доцније, 1933. године. Први, под називом „О значају народних игара”, представља штампано предавање које је Љубица одржала поводом прославе Светог Саве у Другој женској гимназији у Београду [7]. Други је чланак под насловом „Народне игре”, који је први пут одштампан у часопису *Училићел*, да би се након тога појавио и као засебна публикација [6]. У та два чланка из 1933. Љубица је исказала главне идеје о циљу и значају свог будућег истраживачког рада. У оба ова чланка посебно је истакла културну, националну и друштвену важност неговања традиционалних плесова у образовном систему.

Можда инспирисана и охрабрена делатношћу своје сестре, Даница је, почетком 1934. године, такође објавила самостално један етнографски рад посвећен традиционалном плесу нишавских села [9].

Ови први текстови и јавна иступања сестара Јанковић били су, према Љубичиним речима, покушаји подстицања интересовања других интелектуалаца за проучавање народних игара. Будући да се ниједан научник није окренуо овој тематици, сестре су одлучиле да саме предузму значајније кораке. Судбински преокрет у њиховој професионалној оријентацији одиграо се 1934. године. Ево како се Љубица сублимирано сећала овог преокрета:

„Рад на народним играма је дуго чекао ове наше сакупљаче и осниваче науке о народним играма (етнокореологије) да му се дефинитивно посвете, док су оне (*сестре*, прим. С. Р.) чекале и подстицале друге, по њиховом сазнању позваније, да отпочну прикупљање, оживљавање, ширење, неговање и проучавање народних игара – и не слутећи да ће сав тај рад оне постепено примати на себе, јер временом народне игре их све више интересују. Најзад, од 1934. године престају да се бране и обе сестре постављају као свој главни животни циљ: чување народних игара путем њиховог систематског скупљања, описивања и проучавања, тако исто чувања живог стваралачког процеса орске традиције” [34].

Несумњиво одређење 1934. године као прекретнице у животу и раду Љубице и Данице Јанковић везано је за најважнији догађај у њиховом заједничком раду: објављивање прве књиге из едиције *Народне игре*. Ова књига садржи записе 100 народних игара из разних крајева тадашње Југославије, које су из едукативних разлога поређане према тежини извођења. Већина одабраних примера представља најпопуларније и најрепрезентативније сеоске плесове одређених крајева, те су многе од њих сестре знале од детињства, а неке су забележиле код „осведочених познавалаца народних игара” [8: 4], који су у току прве половине 1934. године били гости у дому породице Јанковић у Подрињској улици у Београду.¹⁰ Како нису

¹⁰ Према сведочењу Оливере Младеновић, крајем 1933. године сестре Јанковић су почеле позивати у свој дом недељом поподне познаваоце и извођаче народних игара [50: 138].

могле наћи заинтересованог издавача који би овај материјал објавио,¹¹ сестре су га припремиле и штампале о сопственом трошку, а потом самостално дистрибуирале путем огласа, писама и личног ангажовања. Иако не садржи нотне записе пратећих мелодија,¹² које ће представљати неизоставни садржај доцнијих публикација, у овој књизи су постављени темељи научног бављења традиционалним плесом. Иако су званично прихватиле Ђорђевићев термин *орске иџре*, оне га готово уопште нису користиле, што је уочљиво и у самом општем наслову ове, али и свих потоњих њихових књига (*Народне иџре I–IX*), у којима, као што је већ истакнуто, проучавају искључиво игре уз музику (плес),¹³ а не и друге видове игре које су обухваћене Ђорђевићевом класификацијом. У поглављу „Начела рада” ипак су орске игре прецизно дефинисале као предмет свог бављења:

„У ову збирку унесене су само *свеџовне орске народне игре (иџалик ауџорки*, прим. С. Р.), за децу и одрасле. Верске, витешке и забавне игре, затим игре духа, игре за добит и игре бића овде не долазе у обзир” [8: 4].

Након овог децидног усредсређења, сестре су истакле да их интересује само „права, сирова, непрерађена и нестилизована народна игра” [8: 4], непосредно утемељујући научно проучавање плеса у сферу национално оријентисане фолклористике. Овој тематици Љубица се враћала и неколико деценија доцније. У једном од последњих објављених радова, под називом „Комплексне методе етнокореологије”, још једном је дала дефиницију орских игара која се у пуној мери ослања на речи њеног ујака исказане седамдесет година раније: „Орском се игром називају ритмовани покрети тела, тј. такви покрети који прате ритам, био он од песме или од музике” [28: 215].

Љубица је у својим зрелим радовима, написаним у последње две деценије живота, ову базичну дефиницију ипак значајно проширила у концептуалном смислу називајући предмет свог бављења „комплексом орске народне игре”, чиме је развијала епистемолошке и методолошке основе етнокореологије, о чему ће више речи бити у наставку текста. У овом тренутку, вратимо се на почетке њеног заједничког рада са сестром.

Међу посетиоцима су у току прве половине 1934. године били народни извођачи из Лазаропоља, Владичиног Хана, Врања, Црмнице, Колашина, Никшића и других места. Велики број нумера које су записане у првој књизи *Народних иџара* забележен је у току ових састанака [8: 4–5]. Ови недељни скупови трајали су око пола године [50: 138].

11 Рукопис је био понуђен познатом издавачу Геци Кону [8: 138].

12 Нотне записе за прву књигу *Народних иџара* Даница ће самостално објавити 1937. године као засебну публикацију [12].

13 Ни Тихомир Ђорђевић, ни сестре Љубица и Даница Јанковић, а ни многи потоњи истраживачи нису користили израз *илес*, будући да се он у свакодневном говору користио да означи тзв. окретне плесове „страног” порекла, као што су валцер или танго. У српској етнокореологији се, међутим, од 2010-их година користи термин *илес* као појам који специфицира „игре уз музику”, односно како би Ђорђевић то формулисао „орске игре”, у којима су у „нераскидивом синкретичком јединству обједињени покрет и звук” (више у [70: 14]). Старословенски и старосрпски термин *илес* је уведен у базичну етнокореолошку терминологију управо из разлога прецизнијег одређења предмета етнокореолошких проучавања (а то је плес) и избегавања феноменолошке и семантичке вишезначности појма „игра”. Поред тога, увођење термина плес је проширило тематске оквире етнокореолошких проучавања са уско фолклористичког усредсређења на „народне игре” на све плесне жанрове (више у [71: 36]).

У поглављу „Знаци, терминологија” у првој књизи *Народних игара* [8: 8–13], сестре Јанковић су поставиле и основе система плесне нотације. Овај систем бележења плесних покрета, који ће у наредне три књиге донекле бити дорађиван, представљаће фундамент њиховог аналитичког научног приступа изучавању традиционалних плесова и отворити пут за утемељење, развој и промовисање етнокореологије, чему ће Љубица бити посвећена до краја живота, страствено се залажући за основне термилошке и аналитичке поставке које је развила са сестром.

ТЕМЕЉИ НАУЧНОГ ПРОУЧАВАЊА НАРОДНИХ ИГАРА

СИСТЕМ ЗАПИСИВАЊА НАРОДНИХ ИГАРА

Основни став о томе да старе сеоске плесове треба записати и тако сачувати за будућност пре њиховог нестанка вероватно је био иницијални разлог због којег су сестре Јанковић почеле да истражују плес. У том циљу Љубица је у току 1933. године покушала да научи Лабанову кинетографију/лабанотацију [35]. Ово плесно писмо је осмислила једна од најугледнијих особа у свету плесних извођача и истраживача у току XX века, Рудолф Лабан.

Основне идеје записивања плесних покрета, Лабан је први пут усмено представио јавности на Другом плесном конгресу 1928. године у Есену. Након ове презентације нови систем је публикован у две књижице: *Schrifttanz I* (1928) и *Schrifttanz II* (1930) [73: 10]. У рукописној заоставштини сестара Јанковић, која се чува у Народној библиотеци Србије, пронађен је препис Лабановог издања *Schrifttanz I* на немачком језику који је, према рукопису, начинила Љубица (више у [45]). У њеном необјављеном тексту под називом „Историја етнокореологије” и сама је указала на то да је у току 1933. године „прионула да савлада компликовано Лабаново писмо” [35]. Међутим, од њега је убрзо одустала. Будући да је након Другог светског рата Лабанова кинетографија све више прихватана на простору бивше Југославије и свету,¹⁴ Љубица је у многим објављеним и необјављеним текстовима у више наврата образлагала комплексне разлоге због којих је одустала од примене ове нотације (више у [45]). У овом тренутку наведимо само оне најзначајније. На првом месту, сматрала је да је Лабанова кинетографија осмишљена за балетску технику и терминологију, те да њена употреба може преиначити и нетачно представити стилско-извођачке одлике народног плеса. Поред тога, мислила је да се ради о компликованом и непрактичном писму, за чије савлађивање је потребно уложити много времена и труда. Уз ове, као један од важних разлога неприхватања Лабанове кинетографије истицала је и немогућност адекватног бележења музичке и кинетичке компоненте плесова у случајевима када су оне неједнаке дужине, као на пример у плесу *Врањанка (Шано, душо)*, те непрецизност ове нотације у погледу записивања метроритмичке компоненте

¹⁴ Лабанова кинетографија је и данас једно од најзаступљенијих плесних писама које се користи широм света.

покрета. Разлози техничке природе које је Љубица истицала су свакако били оправдани у односу на извор из којег је учила Лабанову кинетографију, а то је њена почетна верзија објављена у приручнику под називом *Schrifttanz I*. Ово плесно писмо је, међутим, значајно унапређено најпре позних 30-их година XX века, а потом и у деценијама након Другог светског рата, о чему Љубица, будући да га је децидно одбацила још на самом почетку његовог развоја, није била детаљно информисана (више у [45]). У ставовима против Лабанове кинетографије Љубица је била непоколебљива све до краја живота у толикој мери да је чак и у свом тестаменту насловљеном *Моја последња воља*, чија је завршна верзија написана маја 1971. године [36], одређене редове посветила овим питањима. У члану XIV Љубичиног тестаментa написано је:

„Нека се не дозволи превођење наших писаних игара са нашег система на Лабанов систем или који други, јер нам је аналитичко-синтетички систем, који се састоји претежно од речи, еластичан, једноставан и тачан пошто се ослања на математичке науке (образац, анализа, синтеза), док је Лабанов систем, који се састоји само од симбола, крут, не одговара природи и карактеру наших народних игара и предања који живи у стваралачком процесу које се мења, уз то је веома компликован па нема практичне вредности, а није ни за научни, историјски, етнолошки и етноCOREолошки рад. При томе, и Лабанова терминологија, створена за балетску технику, представља опасност за народни стил и технику који би се временом преиначили у балет и постали опште место и конвенционални говор игре не само на естради, него и у народу” [36].

Пошто је одустала од лабанотације, Љубица се, у сарадњи са сестром, у потпуности посветила осмишљавању посебног система записивања, који је промовисан у првој књизи *Народних игара* и коришћен у свим њиховим наредним публикацијама.

Систем записивања сестара Јанковић се, као што је познато, састоји из два сегмента, „Обрасца” и „Анализе” (више у [44: 234–235]). За образац који, према његовој дефиницији исказаној у првој књизи, садржи „основне покрете игре и главне правце кретања у најкрупнијим потезима” [8: 10], према потоњој Љубичиној опсервацији и чврстом убеђењу, омогућава да се „лако уочавају сличности и разлике између појединих игара истога или сроднога типа” [34].¹⁵ Са друге стране, према поставци овог система, анализа „садржи до ситница рашчлањене покрете игре и до танчина објашњене правце кретања, уколико је то могуће учинити” [8: 10]. Другим речима, у анализи се сведени вербални описи корака народне игре најпре сегментују и групишу према тактовима, а потом према ритмичким јединицама које се одређују према метроритмичкој пулсацији њихове музичке „пратње”. Вербални описи у анализи су допуњени графичким симболима: стрелицама које специфицирају правац покрета и кружићем са тачком у средини који означавају покрет у месту. Љубица је веровала да се „из анализе види како се преноси тежина; да ли је корак синкопичан или не;

¹⁵ Више о предностима „Обрасца”, према Љубичиним ставовима, видети и у [28: 219–222].

Анализа

I фигура: 5/4

Такт
мелодије:

Тело се јако окрене на десну страну.

- I
- 1- Лева нога се одиже и садиши; десна нога се одиже.
 - 2- Десна нога један корак удесно; лева нога се одиже.
 - 3- Ноге задржавају исти положај.
 - 4- Десна нога се одиже и садиши, док је лева нога још одижућа.
 - 5- Лева нога један укрштени корак преко десне ноге удесно.

- II
- 1- Лева нога се одиже и садиши; десна нога се одиже.
 - 2- Десна нога један корак удесно; лева нога се одиже.
 - 3- Ноге задржавају исти положај.
 - ↑ Тело се врати у основни став.
 - ↓ 4- Лева нога један корак напред; десна нога се одиже.
 - 5- Десна нога један корак назад; лева нога се одиже.

Мелодија се понови:

- III
- 1- Десна нога се одиже и садиши; лева нога је још одижућа.
 - 2- Лева нога садиши се уз десну која се одиже.
 - 3- Ноге задржавају исти положај.
 - ↑ 4- Десна нога један корак напред; лева нога се одиже.
 - ↓ 5- Лева нога један ^{крос}корак назад-удесно; ^{десна}нога се одиже.

Напомена.

Укрштене марше раскиту се још у почетку прве фигуре, ~~тј~~ може да се изде и уз тело: Д. мори, Фрдо. Однос тла и мелодије је аритмичан.

Тла третем или четвртном понављању.
Прва фигура...

1/1

има ли нека пауза; колика је дужина и трајање корака; да ли је ритам трохејски (арза, теза) или који други” [34].

Иако се овај систем данас може сматрати превише једноставним и недовољним за минуциозно и прецизно бележење финих детаља покрета, као што су покрети колена или стопала који суштински дефинишу стил плесног извођења, нити се помоћу њега могу прецизно нотирати метроритам кретњи и њихова варијантна испољавања, Љубица је веровала да је он у потпуности адекватан и да задовољава потребе народних игара не само са простора Србије, већ и шире, Балкана и централне Европе:

„Овај аналитично-систетички систем, у коме се игре записују и описују претежно помоћу речи, као што захтева живи стваралачки процес орске традиције, на бази математичких наука, у дугогодишњем научном раду показао се не само као тачан, него и довољно еластичан за примену на најразноврсније орске типове, облике игара, стилове и технике народних играча. Поред тога, врло је лак, једноставан и приступачан, како за учење, тако и за проучавање игара” [32: 21].

Мада се данас не можемо сложити са свим уверењима Љубице Јанковић, истина је да, управо због своје приступачности и једноставности, записи народних игара које је начинила заједно са сестром и данас налазе своју велику примену, нарочито међу извођачима и уметничким руководиоцима фолклорно-плесних група у Србији. У својој прегалачкој научно-истраживачкој заоставштини сестре Јанковић су оставиле преко 900 записаних народних игара, а многе од њих се и данас реинтерпретирају управо из њихових записа. Ова чињеница указује на грандиозан подухват који су учиниле у својој сакупљачкој делатности, у утемељивању и развијању етнокореологије у Србији и, најзад, у очувању од заборав сеоских традиционалних плесова из некадашњих времена.

ТЕРЕНСКИ РАД И ПРИСТУП ЕТНОГРАФИЈИ

Сакупљање традиционалних плесова сестара Јанковић било је засновано на прецизно планираним теренским истраживањима, која су спроведена између 1925. и почетка 1950-их година. Оливера Младеновић наводи да је Даница почела бележити локалне плесове када је 1925. године дошла у Тетово и да су сестре за време заједничког летњег одмора проведеног у Врањској Бањи исте године научиле неколико врањских плесова [49: 261], чији су записи касније инкорпорирани у прву, другу, трећу и шесту књигу *Народних игара* [19: 227]. У биографији припремљеној за *Годишњак Српске академије наука и уметности* и написаној почетком 1960-их година, Љубица је такође 1925. годину означила као почетак њиховог теренског рада [74: 437]. Већина истраживачких путовања сестара Јанковић организована су током наредних петнаест година и углавном су их финансирале саме сестре [41: 159]. Колико је познато, одмах након Другог светског рата, 1946. године, посетиле су Панчево и Вршац уз помоћ Милице Илијин [18: 404–405], што представља једно од њихових последњих истраживачких путовања. Почетком 1950-их, према информацијама о пореклу фото-

Љубица и Даница Јанковић на првом теренском истраживању у Врањској Бањи, 1925, Народна библиотека Србије, сигн. ЉДФ 272

графија које су снимиле у овом периоду и подацима на крају седме и осме књиге [20: 243–245; 24: 307–310], њихов „теренски” рад у овом периоду је био фокусиран на прикупљање информација о плесу на фолклорним и музичким фестивалима, али и на снимањима која су била организована у њиховој кући у Београду. Тада су већ биле у позним годинама живота, а Даница је у то време већ боловала од дијабетеса, те су њихове теренске активности постепено престале.

Захваљујући интелектуалној проицљивости, сестре Јанковић су од самог почетка својих истраживања схватиле значај успостављања одговарајућег система и развијања метода теренског рада, које потенцијално треба да користе етнокореолози, али и сви други који су заинтересовани за бележење традиционалне културе и плеса. Поред интервјуа као базичне методе стицања знања о плесовима из одређеног географског подручја, њихова теренска истраживања су укључивала визуелно посматрање, вербални опис покрета, нотирање музичке компоненте плеса и фотографисање. Потврђујући луцидност, интелектуалну проицљивост и научну компетентност, а утемељујући епистемолошке основе не само етнокореологије, већ и етнографских истраживања уопште, сестре су

аргументовано дискутовале о примени и умрежавању метода теренског рада у чланку „Рад на терену”, који је објављен у седмој књизи *Народних иџара* 1952. године [20: 6–20]. Овој тематици ће се Љубица вратити и петнаестак година доцније у тексту „Нека етнокорееолошка питања”, који је крајем 60-их година ХХ века писан за IX књигу *Народних иџара*. Проширујући потенцијале интервјуа као базичне методе теренског рада, а у циљу мобилисања што више сакупљача, поглавито из редова музејских и просветних радника, Љубица је, када је почела да ради у Етнографском музеју 1939. године, развила и детаљан упитник о традиционалним плесовима, који је објављен годину дана касније (*Уџуџсџва за џрикуџљање џрађе о народним иџрама* [72])¹⁶. С обзиром на то да овај текст није познат стручној јавности, а да директно одражава ширину и сложеност питања које је Љубица покренула у оквиру примене интервјуа као главног истраживачког метода, биће наведене тематске групе према којима, према мишљењу ауторке, треба организовати разговор са казивачима. То су: 1. народне игре и народни играчи; 2. народне песме за игре и народни песници; 3. народна музика, народни певачи и свирачи за игре; 4. народни обичаји у вези са народним играма, народним песмама и народном музиком за игру; 5. народно предање и веровање о народним играма и свему што је у вези са њима; 6. оживљавање, неговање и ширење народних игара и свега што је у вези са њима; и 7. бележење, снимање и проучавање народних игара и свега што је у вези са њима [72]. Док је радила у Етнографском музеју, Љубица је желела прикупити „терминологско-енциклопедијску и библиографску грађу” за свеобухватну публикацију о традиционалном плесу, која би носила назив „Речник о народним играма, народној музици и свему што је у вези са њима” (35; 50: 140). У том циљу, упутства за прикупљање грађе су слата музејским и просветним радницима широм Србије, са захтевом да се почну бележења и да се сакупљени материјали пошаљу Етнографском музеју у Београду. Љубица, нажалост, вероватно због недостатка времена, није успела у својој намери припремања обухватног речника о традиционалним плесовима. Грађа која је овом приликом сакупљена налази се у Музиколошком институту Српске академије наука и уметности од 1964. године и још увек није научно обрађена [37: 261–262].

Поред интервјуа, једно од основних метода теренских истраживања сестара Јанковић било је визуелно посматрање плесних извођења, најчешће на њихов захтев и, ређе, у контексту аутентичних сеоских светковања. Посматрајући плесно извођење, оне су најпре покушавале да науче покрете и мелодију, а потом су их одвојено бележиле. Записивања су вршиле углавном на лицу места. Описујући заједнички рад сестара Јанковић и њихову „поделу посла” приликом теренских истраживања, Љубица је исцрпно писала:

„Док Даница Јанковић бележи народну мелодију и ради кореографску анализу народне игре у вези са тактом мелодије и речима, односно слоговима песме која је прати (типски образац заједно раде), Љубица Јанковић се више бави проматрањем, описивањем и проучавањем

¹⁶ Иако их је несумњиво написала Љубица, будући да су објављена непосредно по њеном доласку у Етнографски музеј, *Уџуџсџва за џрикуџљање џрађе о народним иџрама* нису потписана, а уводни текст је потписан општим термином *Уџрава*.

Љубица Јанковић на теренском истраживању у селу Бели Поток код Авале, 1951, Народна библиотека Србије, сигн. ЉДФ 273

народних стилова и технике, облика и типова народних игара, етнографским и антропогеографским проучавањем народног колективног начина играња у оквиру народног живота. Теорију предмета заједнички стварају, али је детаљније разрађује Љубица Јанковић. Међутим, систем бележења, који је створен по идеји Љубице Јанковић, Даница Јанковић примењује, разрађује и усавршава знацима и терминологијом. Обредне игре и њихове функције заједно проучавају” (Јанковић према Младеновић [50: 141]).

Иако су нагласиле значај видео и аудио снимања за плесно истраживање, па су чак и разјашњавале неке од техника снимања и убедљиво дискутовале о предностима које омогућава поновљена анализа снимљеног материјала [20: 17–20], Љубица и Даница Јанковић, нажалост, нису ове технике примењивале из једноставних разлога: нису поседовале неопходну опрему.

Дискутовање метода теренског истраживања остаће предмет интересовања Љубице Јанковић све до краја њеног живота. У једном од последњих текстова „Нека етнокорееолошка питања”, који је објављен у IX књизи *Народних шара* [32], залагала се за примену партиципације у плесном процесу као основног извора стицања знања о плесу.

ПРИСТУП ЕТНОГРАФИЈИ И ДРУГИ НАУЧНИ ЧЛАНЦИ

Поред записивања традиционалих плесова кроз структуралну анализу њихових саставних компонената (покрета и музике), Љубица и Даница Јанковић су се у великој мери бавиле и плесном етнографијом. У свакој од њихових књига (осим прве), постоје етнографски описи плесних традиција различитих географских подручја. Та засебна поглавља именована су „Посебним деловима” и представљају важне сегменте садржаја према којима се свака од књига у стручној и широј јавности монографски идентификује. Због тога их је потребно појединачно навести према редоследу објављивања. Друга књига је посвећена плесним традицијама Косова, Призрена и околине и Метохије [13: 34–49]. У трећој књизи обрађена је плесна традиција данашње Македоније (Скопља и његове околине, Тетова, Гостивара, Куманова, Скопске Црне Горе и Блатије) [16: 44–231]. Четврта књига је такође посвећена областима Македоније (Мијачкој области, Дебру, Охриду, Ђевђелији и њеној околини) [17: 19–214]. Пета књига је посвећена Војводини и Нишави [18: 77–344]. Шеста се односи на Косово (Гњилане) и Врање [19: 47–170]. Седма обрађује различите регионе Србије, Босне и Херцеговине и Далмације [20: 37–199]. Осма је посвећена српским играма из Дубице и Јасеновца [25: 14–45] и различитим географским подручјима у Србији (то су: Колубара, Љиг, Ужице, Чачак, Космај и Корман) [25: 46–243]. Девета књига, која је постхумно објављена четрдесет година након њене припреме [68: 5–6], посвећена је поново областима са територије данашње Македоније (Мариову, географском појасу који обухвата Велес-Прилеп-Битољ, Поречу, Кичеву и околини, Кавадарцима, Кратову, Драчеву, Блатији, Тетову и Скопљу) [31].

Етнографски наративи посвећени плесним традицијама набројаних области различито су структурисани зависно од њихових регионалних одлика. Константан садржај, ипак, представљају генерални описи плесних догађаја према годишњем и/или животном циклусу, информације о музичким инструментима и музичарима, добрим плесачима и одређеним специфичностима појединих плесних традиција, као што су родни односи или стил извођења.

Будући да је Љубица првенствено била посвећена теоријским етно-кореолошким питањима и да је велики удео у записивању плесова имала Даница, етнографски текстови не представљају главни део научног стваралаштва старије сестре. Она је, ипак, самостално објавила неколико научних радова ове врсте посвећених плесним традицијама Косова [10], Призрена и околине [11] и Лазаропоља у Македонији [15].

Мада су сестре Јанковић биле очигледно врло опрезне у дефинисању ритуалних плесова, јер су биле свесне промена њихове семантике и модификације структурално-извођачких одлика под утицајима модернизације и промена у сеоском животу, овој тематици су посветиле засебну књигу [22]. Ритуалне плесове су називале „обредним играма”, теренску грађу о којој су дискутовале „преживелим остацима орских обредних игара” [22: 3], а у складу с трендовима европске фолклористике и научног истраживања плеса прве половине XX века (више у [64: 363; 67: 32]) расправљале су о различитим аспектима њихове семантике и структуралног испољавања

у широкој дијахронској перспективи, за коју су веровале да је универзална. Основни еволуционистички ставови о генези структуралних одлика кинетичке и музичке компоненте ритуалних плесова сестара Јанковић утицали су у великој мери на неке од њихових следбеника, нарочито на Слободана Зечевића (на пример, [63]) и Оливеру Васић (на пример, [56]). Колико је познато, Љубица је објавила само један самосталан рад посвећен овој тематици, и то након Даничине смрти. То је рад написан на енглеском језику под називом „Играње за мртве у Југославији” (“Dancing for the dead in Yugoslavia”), у којем ауторка генеративно представља етнографске одлике ритуалних плесова посвећених мртвима који су спорадично забележени широм некадашње Југославије [26].

У свим својим књигама, али и у посебним публикацијама, Љубица и Даница су објавиле мноштво методолошки утемељених теоријских радова о веома различитим темама. У њима су излагале оригиналне и аргументоване ставове о различитим аспектима плесне традиције. Наведимо најважније чланке који су имали велики утицај на касније истраживаче.

У раду „Чување наших народних игара” залагале су се за очување народних игара кроз активности различитих институција и друштвених удружења и указале на значај њиховог укључивања у образовни систем [13: 11–33]. Предлагањем наставног плана наставног процеса народних игара по школским разредима, сестре Јанковић су поставиле методске основе едукације народних игара и указале на могућност њиховог институционализовања, што у Србији ни до данас није адекватно обрађено у теоријском смислу.

Иако су се првенствено фокусирали на етнографски преглед улоге жене у фолклорној традицији различитих географских подручја, сестре Јанковић су у тексту „Жена у нашим народним играма” прецизним компаративним коментарима разматрале родне односе у традиционалној српској култури [17: 6–17], чиме су не само непосредно утицале на интерпретативне позиције у оквиру ове тематике Оливере Васић [56: 116–119], већ и генерално антиципирале ову тему неколико десетина година пре њеног научног актуелизовања.

Нову тему из области сценског приказивања народних игара, односно кореографисаног фолклора, која ће бити научно инаугурисана у етнокорееологији у Србији тек у другој деценији XXI века (уп. на пример, [52: 406–425]), сестре Јанковић ће покренути и у раду „Постављање и режија народних игара” [18: 63–75]. Упркос донекле конфузно изложеним идејама везаним за контекстуалне трансформације народних игара и континуирано промовисање ставова о потреби њиховог „чишћења”, односно инсистирање на њиховом етничком одређењу и уочавању „туђинских” утицаја, предлог концепата „прераде” и „обраде” народних игара сестара Јанковић, унеколико модификован и значајно допуњен, наћи ће своју примену и код потоњих истраживача готово шездесет година доцније [51; 52].

Међу теоријским чланцима сестара Јанковић, можда методолошки најкомплекснији су радови „Стилови наших народних игара” [18: 53–63] и „Стилови и технике српских традиционалних играча” [23], који су посвећени дефинисању и истраживању деликатног концепта плесног стила. Ова тематика ће много година након објављивања поменутих радова интригирати пажњу истраживача широм света: терминолошка решења сестара

Јанковић у вербалним описима различитих регионалних стилова плеса прихватили су готово сви каснији истраживачи у Србији (на пример, [55: 12–13]), а једна од најутицајнијих плесних антрополога друге половине XX века, Едријен Кеплер (Adrienne Kaerpler) ће педесет година након Љубице и Данице дати дефиницију плесног стила која је у основи слична оној коју су осмислиле сестре (уп. [65: 52]).¹⁷

УТЕМЕЉЕЊЕ ЕТНОКОРЕОЛОГИЈЕ КАО НАУЧНЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Несумњиво је да су сестре Јанковић заједнички дале велики допринос научном истраживању традиционалног плеса и да су свој истраживачки рад експлицитно позиционирале у сферу независне научне дисциплине – етнокореологије.¹⁸ Међутим, питањима епистемологије и методологије ове науке у потпуности је била посвећена само Љубица. Она се овим тематским усмерењима окренула након Даничине смрти, у најзрелијој, петој „етапи” научног развоја,¹⁹ која је у великој мери везана за њену активност у Српској академији наука и уметности [35]. У периоду, дакле, од 1963. до 1974. године (када се упокојила), Љубица се фундаменталним теоретским питањима из области научног промишљања плеса бавила у неколико чланака и публикација који су мање познати не само широј, већ и стручној јавности, а неки су до објављивања IX књиге *Народних игара* 2016. године остали и потпуно непознати.

Најпре, Љубица је искористила инаугурацију у чланство научне институције највишег националног ранга 1963. године да прецизно дефинише и промовише младе научне дисциплине, етномузикологију и етнокореологију [24: 87–92], што је у великој мери утемељило њихов потоњи развој. У већој мери посвећена компаративном излагању достигнућа етномузиколошких истраживања широм света, Љубица је овом приликом јасно дефинисала и етнокореологију:

„Народна игра у потпуности и узајамним односима компонената, у континуитету и еволуцији, предмет је проучавања нове и посебне науке коју називамо етнокореологија или наука о народној игри” [24: 92].

Неколико година доцније завршила је и објавила дуго припреману књигу која је у потпуности посвећена теоретском разматрању комплексних односа између кинетичке и музичке компоненте плеса и покушајима

17 Сестре Јанковић плесни стил у непосредној дефиницији означавају као „начин на који народ игра” [18: 60], док Едријен Кеплер сублимирано експлицира да је плесни стил процес „обличавања плесне структуре” (*enl. rendering dance structure*) [65: 52].

18 Мање је позната и недовољно истицана чињеница да се до сада прва позната појава термина *етнокореологија* у функцији именовања научне дисциплине не само у Србији, већ и у свету, приписује Даници Јанковић, а датира на 1958. годину (видети више у [38: 203–204]).

19 Љубица је у рукопису „Историја етнокореологије”, који је до данас необјављен, уобличавање дисциплине у Србији везивала за њен и сестрин научни рад, одредивши „етапе” њиховог истраживачког и теоретског развоја [35].

математичког израчунавања односа у дужини њиховог фразног испољавања у случајевима када се она не поклапају [27]. Ево како је она објаснила ову појаву:

„...има нарочитих случајева да и поред ужег метричког и ритмичног међусобног подударана тактова, у ширем односу компонената, када се свака од њих узме у целини, игра и мелодија нису равномерне у погледу броја тактова и понављања. То чини да су оне проматране појединачно, у међусобно бројно, односно квантитативно, аритмичном односу” [27: 3].

Мада је ову појаву Љубица називала „појединачном аритмичношћу”, сматрала је да је целина извођења увек „ритмична” и да се у његовој основи увек крију универзалне законитости које могу бити математички изражене. На основу компаративног излагања, трасирала је географско распостирање овог феномена на подручју некадашње Југославије, а његово континуирано постојање у традиционалној пракси од најстаријих времена до данас, везала је за „стимулативну и естетску улогу” коју непоклапање дужина кинетичке и музичке фразе остварује приликом извођења [27: 27]. У наставку текста, Љубица је, кроз специфичне шематске приказе појединачних случајева овог непоклапања у традиционалним плесовима са подручја некадашње Југославије, понудила и типологизацију њихових различитих испољавања.

Поред рада на овој књизи, теоријском развијању методологије етноко-реолошких истраживања посветила је и текстове писане највероватније у другој половини 60-их година XX века, које је инкорпорирала у „Теоријски, општи део” IX књиге *Народних игара*. То су текстови под називом „Живи стваралачки процес орске традиције” и „Нека етноко-реолошка питања”. Оба текста, до сада непозната стручној јавности, представљају изузетан допринос етноко-реологији, јер фундирају значај теренског истраживања као дистинктивне одреднице ове научне дисциплине, разматрају и хијерархијски уодношавају различите методе стицања знања о плесу и истичу синкретизам његове кинетичке и музичке димензије.

Свесна њене флуидности и променљивости, Љубица Јанковић је у првом раду језгровито и надахнуто, својствено врхунским научницима, плесну, односно орску традицију означила упечатљивом синтагмом „живи стваралачки процес” [30: 9-19]. Верујући да је на простору Србије и шире, Балкана, традиција и даље витална, Љубица Јанковић је у овом тексту посвећена идентификацији многих промена у кореолошком обрасцу и музичкој компоненти традиционалних плесова, а своје ставове је убедљиво и зналачки аргументовала бројним примерима. Истичући разноврсност „наших народних игара”, закључила је да „у народном предању (...) ништа није чисто, не само у Америци и Југославији, него и у другим земљама” и додала да се „о чистоти традиције [се] уопште у науци више не дискутује” [30: 13].

Овим јасно исказаним ставовима, интуитивно, али и вероватно под утицајем актуелне стручне литературе из 1960-их година, Љубица Јанковић је у позним годинама живота исказала виталност и проицљивост своје научне мисли указујући на то да се плесна традиција „пренеси у

вертикалном (историјском) и хоризонталном (географском) правцу” кроз сложене процесе непрекидног преуобличавања [30: 14]. Мада је њену истраживачку пажњу и даље заокупљало праћење „живота сваке народне мелодије и орске игре од њиховог постанка”, поменути ставовима је антиципирала промене у етнокорееологији које ће померити тематско тежиште теоретских експликација плеса са еволуционистичког утврђивања првобитних, најстаријих форми на њихову процесуалност и хибридноћ. Ова пионирска размишљања Љубице Јанковић су, нажалост, до објављивања IX књиге *Народних шара* била недоступна стручној јавности.

У раду „Нека етнокорееолошка питања” су, такође, разматрана методолошка чворишта етнокорееолошких истраживања која су у много чему била испред времена свог настанка [32: 19–29]. У њему Љубица Јанковић истиче неопходност развијања интердисциплинарног истраживања плеса, односно, како је она то формулисала, примењивања „комбинованих метода” у научном раду. Веровала је да је систем записивања традиционалних плесова који је осмислила заједно са сестром, базиран на математичком начину мишљења и да је као такав довољно прецизан и „еластичан” за даља научна промишљања, а да је истовремено, будући да је заснован на вербалним описима, лако доступан широком кругу заинтересованих корисника. Промовишући сопствену плесну нотацију, а с обзиром на то да је она заснована првенствено на речима, истицала је да се у њој „методе апстрактних математичких наука комбинују са методама друштвено-историјских наука” и да њено коришћење омогућава да се у научном раду „народне игре свестрано посматрају, испитују, осветљавају и проучавају у оквиру народног живота, културне позадине и друштвено-историјских услова” [32: 21]. Мада се данас систем записивања традиционалних плесова сестара Јанковић не користи у етнокорееолошком аналитичком раду, идеје о умрежавању приступа и истовременом разматрању текстуалних и контекстуалних димензија традиционалног плеса су далеко испред времена свог настанка и сасвим одражавају савремене тенденције у развоју етнокорееологије као научне дисциплине која, употребимо Љубичину формулацију, „проучава народну игру у потпуности, у континуитету, еволуцији и узајамним односима компонената” [32: 21].

Развијајући даље своје теоретске поставке, Љубица Јанковић је у наставку текста разматрала и појединачне методе које се користе при записивању плеса, истичући овога пута неопходност стицања личног кинетичко-плесног искуства. У том смислу истакла је да

„и сам записивач мора сваку игру и сваку варијанту коју хоће да запише научити прво да игра, и сваку орску мелодију научити прво да пева, како би и физички и психички осетио генезу сваког корака и покрета и центар одакле се корак рађа, све то у вези са тактом мелодије” [32: 21].

Убедљиво је потом нагласила:

„Ниједан прави етнокорееолог не служи се само методом посматрања, или само методом слушања, или само методом казивања или само методом снимања, већ и методом сопственог извођења и учество-

вања у свему што се пред њиме изводи – ради личног доживљавања игре и мелодије у потпуности и еволуцији” [32: 22].

Овим размишљањима се Љубица Јанковић придружила методолошким становиштима теренског истраживања плеса које у први план постављају неопходност стицања личног искуства кроз партиципацију у плесном процесу (више у [54: 180–181]). Те идеје се по први пут појављују у европској научној традицији у току 70-их година XX века [57: 4], те се може рећи да је Љубица, упркос поодмаклом старосном добу, пратила најновија дешавања унутар дисциплине. Стицање личног искуства плесања је, дакле, одређено као примаран задатак сваког етнокореолога.

Упркос поимању непрестаних процеса преуобличавања орске традиције, Љубица Јанковић, међутим, ни у овом тексту није одустала од својих почетних научних идеја, које је заједно са сестром упорно промовисала читавог живота. Сублимирала их је кроз дефинисање четири базична задатка етнокореолошког истраживања. Најпре је сматрала, како је већ напоменуто, да у проучавању традиционалног плеса примат треба да имају најстарији облици сеоског плесања, односно тзв. права народна игра, што је, према њеном убеђењу, основни захтев етнокореолошког рада. Због тога се у трагању за адекватним изворима знања треба окретати „правим традиционалним играчима, певачима и свирачима”, који су „предање упијали од својих предака и правих народних извођача”. То је други „захтев живог предања”, изричита је Љубица Јанковић. Критичко промишљање, проверавање записа и тежња ка холистичком проучавању плеса, представља трећи императив за сваког етнокореолога. У току континуираног, обухватног рада „треба што више записивати не само верзије и варијанте игре, него и индивидуалне варијације и импровизације”, што представља четврти задатак који би у етнокореолошком истраживању требало испунити [32: 22]. У овом етнокореолошком постулату посебно је важно што је Љубица Јанковић нагласила различитост концепата „верзије”, „варијанте”, „варијације” и „импровизације”, мада их додатно није образложила. Увођење ових концепата отвара могућност за обухватније теоријско сагледавање комплексних односа између инваријантних плесних модела („типова игре”) и њиховог разноврсног отеловљавања у процесу самог извођења. Будући да су остале непознате стручној јавности, ове иницијалне идеје Љубице Јанковић нису, нажалост, развијане у српској етнокореологији, у којој су наредних неколико деценија могућности извођења плесних структура тумачене у оквиру веома поједностављеног, дуалног теоријског концепта који препознаје само „игру” и њену „варијанту”.

У наставку овог комплексног текста, Љубица Јанковић се усредсређује на један од основних типова плеса који је под многим називима забележен широм Србије, Босне и Херцеговине и данашње Македоније, а који је у етнокореологији познат као *бранла дубле* образац (у поједностављеном опису он се може вербално исказати као „2 корака на једну страну, 2 корака на другу страну”). Уз овај тип Љубица Јанковић издваја и тип *лакої кола*, који је у етнокореологији познат под називом *бранла симиле* (он се може вербализовати синтагмом „два корака десно, један лево”) [18: 48]. Ове типове Љубица Јанковић сматра старијим слојем плесне традиције, а препознаје их у многим појединачним плесовима. Они се користе приликом плесања

СРПСКА
АКАДЕМИЈА
НАУКА И УМЕТНОСТИ

ИЗАБРАЛА ЈЕ

ЗА СВОГ РЕДОВНОГ ЧЛАНА

Љубицу Јанковић

НА СВОЈОЈ СКУПШТИНИ ОДРЖАНОЈ
21. марта 1974. године
О ЧЕМУ МУ ИЗДАЈЕ ОВУ ПОВЕЉУ.

СЕКРЕТАР

Др. Милош

ПРЕДСЕДНИК

Никола Савић

на веома разноврсне начине кроз, употребимо опет језгровиту синтагму ауторке, „живи стваралачки процес орске традиције”. Њихова идентификација отвара могућности препознавања и тумачења многих културних процеса и историјских веза, чиме етнокореологија може пружити значајан допринос не само другим научним дисциплинама, већ разумевању културе и друштва уопште.

Због свега реченог, научни рад Љубице Јанковић „Нека етнокореолошка питања”, иако написан пре више деценија, сасвим је савремен, те покреће нова етнокореолошка теоријска промишљања не само у Србији, већ и на много ширем простору. Оштри и искључиви, негативни ставови Љубице Јанковић у погледу примене лабанотације, као и у погледу поделе простора бивше Југославије на тзв. плесне зоне хрватског етнокореолога Ивана Иванчана такође исказани у овом тексту, не треба да умање његову изузетну теоријску вредност и актуелност. Поред тога, Љубичини тврдокорни ставови о „чувању правог народног предања” од многих, понајвише „туђинских” утицаја, који су први пут формулисани још на самом почетку професионалне каријере сестара Јанковић 1937. године [13: 11–33], умногоме су контрадикторни у односу на концепт „живог стваралачког процеса орске традиције”, који је развијан у овом тексту. Треба их све разумети у складу са животном посвећеношћу неуморног научног прагаоца који се читавог живота страствено борио за сопствене ставове и теоријске поставке.

Питањима дефинисања епистемолошких и методолошких основа етнокореологије Љубица Јанковић се бавила и у радовима које је писала у последњим годинама живота. Будући да је IX књига *Народних иџара* у то време још увек била у припреми, у тексту „Комплексне методе етнокореологије” језгровито је изложила готово све идеје о којима је минуциозно дискутовала у теоријском делу овог, тада још увек рукописног материјала [28]. Овај текст је вероватно написан непосредно пред њену смрт, будући да је објављен 1974. године. Наредне, 1975. године публикован је и Љубичин текст на енглеском језику у једном од најутицајнијих етномузиколошких часописа у свету под називом *Ethnomusicology*, у којем широј научној заједници укратко представља аналитички систем плесне нотације, борећи се за његову светску афирмацију [29].

Када се живот Љубице Јанковић сагледа у ретроспективи, примећује се њена потпуна посвећеност и подређеност научном раду. Захваљујући томе је заједно са сестром Даницом оставила иза себе значајно дело у области етнокореологије. Одрастајући у интелектуално подстицајној средини, сестре Јанковић су се у једном тренутку определиле да своју ерудицију, која је обухватала различите области од књижевности до математике, као и вишеструке уметничке таленте, ставе у службу истраживања народне игре, њеног бележења, анализирања и разумевања, као и памћења и ширења. Етнокореологија је као научна дисциплина код нас утемељена управо захваљујући њиховом раду, а тај рад је познат и цењен, не само у Србији, већ и у ширим круговима етнокореолога и плесних истраживача широм света.

БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА ЉУБИЦЕ ЈАНКОВИЋ

А) Библиографија радова Љубице и Данице Јанковић

Објављени радови (хронолошки низ)

- [1] Јанковић, Љ. Уметност Мери Вигман, Мисао, 17:2. Београд, 1925, стр. 81–85.
- [2] Јанковић, Љ. Игра некад и сад, Правда (Београд, 1904), 119, 1. 2. и 3. мај 1926, стр. 19.
- [3] Јанковић, Љ. Српска игра и песма као мотив уметничког плеса, Женски покрет, 8:5, 1. април 1927, стр. 3–4.
- [4] Јанковић, Љ. Из словеначке књижевности: I. Одабрани примери, II. Историски преглед. Београд: Задруга професорског друштва, 1928. – (Издање Задруге професорског друштва ; 9).
- [5] Janković, Lj. Iz slovenačke književnosti: Odabrani primeri : Istoriski pregled. 2. prošireno i dopunjeno izd. Beograd: Kreditna i pripomoćna zadruga profesorskog društva, 1931.
- [6] Јанковић, Љ. Народне ијре. Београд: Штампарија „Привредник”, 1933.
- [7] Јанковић, Љ. О значају народних ијара. Београд: Планета, 1933.
- [8] Јанковић, Љ., Даница Јанковић. Народне ијре. Књ. 1. Београд: ауторско издање, 1934.
- [9] Јанковић, Даница. Народне игре нишавских села, Гласник Етнографског музеја у Београду, 9, 1934, стр. 90–94.
- [10] Јанковић, Љ. Народне игре на Косову, Гласник Етнографског музеја у Београду, 11, 1936, стр. 1–16.
- [11] Јанковић, Љ. Народне игре у Призрену и околини, Српски књижевни гласник, 49:3, 1936, стр. 209–216.
- [12] Јанковић, Даница. Мелодије народних ијара за виолину и ђевање. Београд: ауторско издање, 1937.
- [13] Јанковић, Љ., Даница Јанковић. Народне ијре. Књ. 2, Београд: ауторско издање, 1937.
- [14] Јанковић, Даница. Народне игре у Тетову и околини, Српски књижевни гласник, 55:3, 1938, стр. 175–181; 55:4, 1938, стр. 190–196.
- [15] Јанковић, Љ. Лазаропољци и лазаропољске народне игре. Српски књижевни гласник, 57:2, 1939, стр. 115–123.
- [16] Јанковић, Љ., Даница Јанковић. Народне ијре. Књ. 3. Београд: ауторско издање, 1939.
- [17] Јанковић, Љ., Даница Јанковић. Народне ијре. Књ. 4. Београд: ауторско издање, 1948.
- [18] Јанковић, Љ., Даница Јанковић. Народне ијре. Књ. 5. Београд: Просвета, 1949.
- [19] Јанковић, Љ., Даница Јанковић. Народне ијре. Књ. 6. Београд: Просвета, 1951.
- [20] Јанковић, Љ., Даница Јанковић. Народне ијре. Књ. 7. Београд: Просвета, 1952.
- [21] Јанковић Љ., Даница Јанковић. Грађа о животу и раду Тихомира Р. Ђорђевића, Билтен Института за проучавање фолклора у Сарајеву, 3, 1955, стр. 181–197.
- [22] Јанковић, Љ., Даница Јанковић. Прилої проучавању осїаїака орских обредних ијара у Јуїославији. Београд: САНУ, 1957. – (Посебна издања. САНУ ; 271. Етнографски институт ; 8).

- [23] Јанковић Љ., Даница Јанковић. Стилони и технике српских традиционалних играча, Гласник Етнографског института САН, 2/3, 1953-1954 (шт. 1957), стр. 593-597.
- [24] Јанковић, Љ. „Етномузикологија и етнокорологија”. Споменница у част новоизабраних чланова Српске академије наука и уметности. Београд: САНУ, 1964. Стр. 87-92. – (Посебна издања. САНУ ; 377. Споменница ; 26).
- [25] Јанковић, Љ., Даница Јанковић. Народне истре. Књ. 8. Београд: Просвета, 1964.
- [26] Јанковић, Лј. Dancing for the Dead in Yugoslavia, Folk Music Journal, 1:4, 1968, pp. 223-227.
- [27] Јанковић, Љ. Проблем и теорија појединачне ритмичности у ритмичности целине извођења орске истре и мелодије. Београд: САНУ, 1968. – (Српски етнографски зборник. САНУ, Одељење друштвених наука ; 82. Расправе и грађа ; 6).
- [28] Јанковић, Љ. „Комплексне методе етнокорологије”, Симиозијум о методологији етнологских наука (уредник Душан Недељковић). Београд: САНУ, 1974. Стр. 215-226. – (Научни скупови. САНУ ; 2. Одељење друштвених наука ; [1]).
- [29] Јанковић, Лј. The system of the sisters Ljubica and Danica Janković for the recording, description and analysis of folk dances, Ethnomusicology, 19:1, 1975, pp. 31-46.
- [30] Јанковић, Љ. „Живи стваралачки процес орске традиције”, Народне истре. Књ. 9. Београд: Народна библиотека Србије, 2016, стр. 9-19.
- [31] Јанковић, Љ., Даница Јанковић. Народне истре. Књ. 9. Београд: Народна библиотека Србије, 2016.
- [32] Јанковић Љ. „Нека етнокоролошка питања”, Народне истре. Књ. 9. Београд: Народна библиотека Србије, 2016, стр. 19-29.

НЕОБЈАВЉЕНИ РУКОПИСИ И ИЗВОРИ

- [33] Јанковић, Љ. Поводом једног приказа: Истраживање истра у Југославији по систему сестара Јанковић. Београд: Народна библиотека Србије, Легат Љубице и Данице Јанковић, 19??.
- [34] Јанковић, Љ. Записивање, описивање и проучавање народних истра по систему сестара Јанковић. Београд: Народна библиотека Србије, Легат Љубице и Данице Јанковић, 19??.
- [35] Јанковић, Љ. Историја етнокорологије. Рукопис. Легат Љубице и Данице Јанковић, Београд: Народна библиотека Србије, 196?.
- [36] Јанковић, Љ. Моја последња воља. Тестамент Љубице Јанковић, Београд: Народна библиотека Србије, Легат Љубице и Данице Јанковић, 1971.

Б) Библиографија радова о Љубици Јанковић (АЗБУЧНИ РЕД)

- [37] Думнић, Марија, Данка Лајић Михајловић. Институционализација етнокорологије у Србији: заоставштина Љубице Јанковић у Музиколошком институту Српске академије наука и уметности, Музикологија, 17, 2014, стр. 259-272.

- [38] Dunin Ivancich, Elsie. Emergence of Ethnochoreology Internationally: The Janković Sisters, Maud Karpeles, and Gertrude Kurath, *Музикологија*, 17, 2014, стр. 197–217.
- [39] Закић, Мира. Делатност Љубице и Данице Јанковић на плану етномузикологије, *Музикологија*, 17, 2014, стр. 245–258.
- [40] Здравковић, Весна. *Рукописна траја сестара Јанковић у Фонду Народне библиотеке Србије* : [необјављен дипломски рад], Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду; примерак у Народној библиотеци Србије, сигн. МАГ III 109040, 1992.
- [41] Младеновић, Оливера, Милица Илијин. Двадесет година рада сестара Јанковић на народним играма, *Зборник Матице српске. Серија друштвених наука*, 8, 1954, стр. 158–160.
- [42] Прелић, Велибор, Младена Прелић, Селена Ракочевић. *Сестре Јанковић и народна игра : каталог изложбе Леаиша Љубице и Данице Јанковић : 80 година етнохореологије у Србији*, Београд: Народна библиотека Србије, 2014.
- [43] Прелић, Младена. Легат сестара Јанковић у Народној библиотеци Србије, *Музикологија*, 17, 2014, стр. 273–286.
- [44] Ракочевић, Селена. Contribution of Ljubica and Danica Janković to establishment of ethnochoreology in Serbia as an academic scholarly discipline, *Музикологија*, 17, 2014, стр. 219–244.
- [45] Ракочевић, Селена. Сестре Јанковић и Лабанова кинетографија, *Музикологија*, 24, 2018, стр. 151–171.

НЕКРОЛОЗИ ПОСВЕЂЕНИ ЉУБИЦИ И ДАНИЦИ ЈАНКОВИЋ

- [46] Којић, Бранислав. Љубица Јанковић : (14. јуни 1894 – 3. мај 1974), *Годишњак – САНУ*, 81, 1976, стр. 236–237.
- [47] Недељковић, Душан. In memoriam: Ljubica S. Janković : (27. VI 1894 – 3. V 1974), *Bulletin scientifique. Section B: Sciences humaines*, 11(20):4, 1975, стр. 84.
- [48] Илијин, Милица. Љубица С. Јанковић, *Народно стваралаштво – фолклор*, 13:49/52, 1974, стр. 141–144.
- [49] Младеновић, Оливера. Даница С. Јанковић : (1898–1960), *Гласник Етнографског музеја у Београду*, 22/23, 1960, стр. 260–263.
- [50] Младеновић, Оливера. Академик Љубица С. Јанковић, *Гласник Етнографског института САНУ*, 23, 1974, стр. 135–142.

В) ДРУГИ ЦИТИРАНИ РАДОВИ

- [51] Бајић Стојиљковић, Весна. *Од записа традиционалне музике и игре ка преради, обради и композицији (музичко и играчко наслеђе у културно-уметничким друштвима и образовним институцијама у Србији)* : [дипломски рад], Катедра за етномузикологију, Факултет музичке уметности у Београду, Београд, 2006.
- [52] Бајић Стојиљковић, Весна. „Теоријско–концептуалне поставке просторне композиције кореографије народне игре (на примеру кореографије Игре из

LJUBICA JANKOVIĆ

(1894–1974)

Although Ljubica S. Janković (Aleksinac, 14/26 June 1894 – Belgrade, 3 May 1974) was a qualified teacher of Yugoslav literature, she dedicated nearly all of her professional life to gathering and studying traditional dances, or folk dances, as she herself described the subject of her interest, as well as to laying the foundations of ethnochoreology, as an independent scientific discipline, in Serbia. Together with her sister Danica, who was also a qualified teacher of Yugoslav literature and a translator, she recorded traditional dances with great dedication. Many years of their joint fieldwork resulted in a huge collection of materials, which was mostly published in a large number of scientific papers, as well as in the seminal work entitled *Narodne igre (Folk Dances)*. The first eight volumes of the series were published between 1934 and 1964, whereas the ninth volume was published posthumously, in 2016.

In order to collect as many traditional dances as possible, at the beginning of her career as an ethnochoreologist in 1934, Ljubica and her sister invented a very specific system of dance notation, using graphic symbols and words, which she applied consistently till the end of her life. The sisters' joint scientific work was based on intensive field research of traditional dances in Belgrade (passed on by refugees from various parts of the country), Serbia and in the territory of present-day Macedonia. After Danica's death in 1960, Ljubica continued her activities as an ethnochoreologist and published several books and papers on her own, in Serbian and foreign periodicals, where she debated methods of ethnochoreological studies and postulated their basic epistemological and methodological principles.

When the life of Ljubica S. Janković is viewed in retrospect, one can notice her full commitment and dedication to scientific work. Owing to that, she and her sister Danica amassed a noteworthy body of research in the field of ethnochoreology. Growing up in an intellectually stimulating environment, at one point the Janković sisters decided to put their erudition, including different areas of knowledge, from literature to mathematics, as well as several artistic skills, to the service of the study of folk dances, their recording, analysis and interpretation, as well as to saving them from oblivion and passing them on to new generations. The foundations of ethnochoreology, as a scientific discipline, were laid in Serbia thanks to their work, which has been recognized and appreciated not only in Serbia but also amongst ethnochoreologists and dance researchers around the world.